

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Charles University in Prague
Faculty of Education
Department of Art

PAPÍR, TUŽKA A TÁTA, MÁMA

Paper, pencil and father, mother

Jméno: Michaela Bartošová

Adresa: Kmochova 2, Olomouc

Obor studia: N VV – ČJL

Dokončení práce: prosinec 2021

Vedoucí diplomové práce: MgA. Jan Pfeiffer

Konzultanti: Prof. Doc. Vladimír Havlík, Mgr. Marianna Sršňová

Rok obhajoby: 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Papír, tužka a táta, máma* vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání stejného titulu.

Datum

podpis

Dále bych touto formou chtěla vyjádřit poděkování mému vedoucímu diplomové práce, kterým byl MgA. Jan Pfeiffer. Po celou dobu mi velmi pomáhal a citlivě směřoval k cíli. Taktéž chci poděkovat konzultantům Marianně Sršňové z MŠMT a Vladimíru Havlíkovi z PedF UPOL za cenné rady a osobní postřehy. Nakonec i poděkování rodině za podporu a přáteli za pomoc nejen s technickými problémy.

podpis

NÁZEV: Papír, tužka a táta, máma

AUTOR: Michaela Bartošová, Bc.

KATEDRA: Katedra výtvarné výchovy

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE: MgA. Jan Pfeiffer

ROK OBHAJOBY: 2022

ABSTRAKT:

Diplomová práce zkoumá podoby humoru očima vybraných teoretiků, umělců nebo mě samé. Vyzdvihuje důležitost humoru jak v životě, tak ve výuce. Na humor je nahlíženo jako na prostředek, poskytující volbu. Umožňuje nám zeptat se na něco nepřímo, pomáhá uvolnit tlak nebo stres a rozvíjí kreativitu. Narušuje příliš vážné společenské struktury, čímž je oživuje. Cílem práce je obhájit pozitivní vliv humoru na společnost, rodinu i na výuku.

O humoru jsem začala více přemýšlet v době, když jsem se odstěhovala od rodiny. Její humor mi velmi chyběl a já si uvědomila, jak významným prvkem v životě je. Vznikla tak videoinstalace zachycující rodinnou atmosféru, ve které přirozeně vzniká i humor. Reflektuji můj vztah k rodině, která mi vždy byla velkou inspirací. Na úplném začátku byly kresby z deníku vedeného v Praze, když jsem nebyla doma. Následně pak audia, nahrávané během rodinných obědů. Nikdo o nich nevěděl, proto v konečné verzi videoinstalace podávám věrný obraz humoru u nás doma.

Pedagogické využití předkládá návrhy hodin záměrně využívající aspekty humoru. Součástí práce je tak pět záznamů lekcí ze střední školy a k tomu připojených reflexí. Po praxích jsem stejně jako teoretička Klára Šeďová došla k názoru, že humor funguje s prostředím školy (ale i rodiny) symbioticky. Narušováním její organizované struktury zachovává přirozený řád věcí a udržuje ji zdravou.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Humor, rodina, odlehčení, vztahy, konflikt, reflexe, videoinstalace, výuka

TITLE: Paper, pencil and father, mother

AUTHOR: Michaela Bartošová, Bc.

DEPARTMENT: Department of art education

SUPERVISOR: MgA. Jan Pfeiffer

ABSTRACT:

The diploma thesis examines different forms of humor through the eyes of selected theorists, artists or myself. It highlights the importance of humor in both life and teaching. Humor is seen as a tool, providing choice. It allows asking questions indirectly, it helps relieving the pressure or stress and develops creativity. It disrupts too serious social structures and thus revives itself. The objective of this thesis to defend the positive impact of humor on society, family, and teaching.

I started thinking more about humor when I moved from my family. I missed its humor so much, and I realized, how important factor in life it is. This created an installation that captures family atmosphere, in which humor naturally arises. I reflect my relationship with my family, that has always been my big inspiration. At the very beginning, there were drawings from my diary captured in Prague, from my time when I was away from my home. Subsequently, audios recorded during family lunches. Nobody knew about them, so in the final version of the video installation I give a true picture of humor in my home.

Pedagogical use presents class proposals which intentionally use aspects of humor. Part of the thesis are five records of lessons from high school and attached reflections. After the internships, as well as the theorist Klára Šed'ová, I concluded that humor works symbiotically with the school environment (as well as with the family). By disrupting its organized structure, it preserves the natural order of things and keeps it healthy.

KEY WORDS:

Humor, family, relief, relationships, conflict, reflection, video installation, teaching

Obsah

Úvod	8
1 O humoru	10
1.1 Teorie směšného.....	10
1.2 Smích.....	11
1.3 Přetvářka	13
1.4 Vážnost.....	15
1.5 Komika	16
1.6 Rodina.....	17
1.6.1 Bartoši	19
1.8 O (možném) humoru vybraných výtvarných autorů	21
1.8.1 Vladimír Havlík	21
1.8.2 David Bartoš.....	25
1.8.3 Rafani	28
1.8.4 Ivars Gravlejs	31
1.8.5 Pipilotti Rist	34
2 Humor u nás doma	37
2.1 Jak to všechno začalo.....	37
2.1.1. Kresby	37
2.1.2 Audio.....	39
2.2 Videoinstalace.....	41
2.2.1 Video	42
2.2.2 Třídění audionahrávek.....	44
2.2.3 Stůl a nádoby.....	44
2.2.4 Pod pokličkou.....	46
2.2.5 Ubrus	48
2.3 Výsledek	50
3. Humor ve výuce.....	51
3.1. Kdy vzniká?	51
3.2. Kdo se směje?	54
3.3 Jaké má hranice?	56
3.4. A je vlastně potřeba?.....	58
3.5 Jak vypadá v praxi?	60
3.5.1 Možné návrhy příprav a jejich realizace.....	61
Závěr	95
Seznam použitých zdrojů	97
Literatura	97
Časopisy.....	98
Kurikulární dokumenty	98
Webové stránky.....	98
Videa	99

Seznam obrazových příloh:	99
--	-----------

Úvod

Pod pojmem humor si každý z nás pravděpodobně představí něco jiného. V jádru by to „něco“ mohlo být označováno za vtipné, úsměvné, nebo komické. Má diplomová práce vznikne za účelem zkoumání humoru, jeho funkcí a možného uplatnění ve výuce.

Mým cílem bude ukázat pozitivní vliv humoru na život, ale i na výuku. Myslím si, že ve školství má rozhodně své místo, ačkoliv by mohl být mnohými lidmi považován za rušivý prvek.

Inspirací pro vznik této práce byla má vlastní rodina. Odstěhovala jsem se z Olomouce a tak získala potřebný odstup, díky němuž jsem si přes všechnu vážnost každodenních problémů mohla všimnout i velkého množství humoru. Ten jsem zachytila pomocí diktafonu na mobil během našich rozhovorů doma. Druhá část, jež vznikala ještě před samotnou prací, byl soubor kreseb týkajících se mého vztahu k rodině, když jsem pobývala v Praze. Některá zachycená slova nebo kresby se opakovaly. Poskytli mi tak možnost nahlédnu nad zachycenými situacemi a dlouhodobý prostor pro sledování jejich významu a smyslu. Opakování slov, emocí a citů přispělo k mému uvědomění si vlastních pocitů a vnímání rozličných situací. Objevila jsem v nich humor. Zjistila jsem, že když přestávám brát zachycené situace zcela vážně, působí na mě radostněji, dokonce se prohlubuje jejich vnímání. Opakující se situace a v nich se objevující mírné odchylky. Ty byly úrodným polem pro vznik humoru. „Člověk jen musí uvolnit strnulost, trochu vysunout dopředu chodidlo, stát nenuceně, až si vine k hrudi významnosti jiné. Na mně tu rozhodně pokukuje leccos, třeba: minus krát minus je plus - , jak to, že minus krát minus se rovná plus, co to znamená, kdo na to přišel, komu tenhle nesmysl zničehonic udeřil o nozdry to není žádná logika a žádná psychologie, žádná kauzalita a žádný výpočet, to je sice neodlučná součást matematiky, ale jinak fantasmagorie, hrátky s oním světem a pochopitelně jenom jako izolovaný výraz sebe sama.“¹ Humor tedy pojmám jako součást našeho života, izolovaný prvek vznikající díky nepravděpodobnosti nebo zvědavosti, jako prostředek pro „umění žít a užívat“². Díky mé rodině tak vznikl nápad napsat diplomovou práci zaměřenou na nepostradatelnost humoru.

¹ BENN, Gottfried a KUNDERA, Ludvík. *Ptolemaiovec: berlínská novela, 1947*. Praha: Aula, 1999. s. 73. ISBN 80-902667-1-1, str. 72-73.

² Šalda, F. X. (František Xaver), PETŘÍČEK, Miroslav a SVOZIL, Bohumil. *O poezii*. Praha: Československý spisovatel, 1970. s. 125.

V první části se snažím potlačit uvedené subjektivní hledisko a pokouším se na humor nahlížet objektivně. Nastíním část jeho historie, některé teorie a jeho různé projevy (jako například smích). Upozorním na pár osobností, které se humoru věnují nebo se jím zabývaly v minulosti. Blíže popíši prostředí rodiny jako jedno z možných prostředí, kde humor může vznikat. Představím také rodinu svou, protože prožitky v ní zažité jsem využila v praktické části své práce. Dále považuji za nutné zmínit některé umělce, kteří mě inspirují, protože sami nějakou formu humoru ve své tvorbě využívají.

V praktické části objasním zrod myšlenky a následný proces mé tvorby. Vysvětlím svou volbu materiálu a možné inspirace v umění. Výsledkem bude videoinstalace, jež proběhne přímo na místě v rámci mé obhajoby.

Metodická část se zabývá uplatněním humoru ve výuce. Budu zkoumat kdy humor ve školní praxi vzniká, jaké má formy, k čemu vede a jak je možné jeho projevy ve vzdělání využít. Budu se snažit dokázat, že humor je skvělé médium v momentě, kdy je zadání příliš vážné či osobní. Také to, že podporuje kreativitu. Možností uchýlení k humoru tak vzniká prostor pro uvolnění teze a napětí nebo vyhnutí se nechtěnému sdílení intimity s ostatními ve třídě. Vzdělání je vnímáno společností povětšinou jako svrchovaně vážné. Přitom souvisí se zájmem o svět. Je dobře, pokud je průvodcem tohoto zájmu radost, s níž souvisí také smích. Ten je podle mě projevem zdravé atmosféry ve třídě, pocitu bezpečí i důvěry.

V práci mi nejde o formy humoru spojené například s jízlivostí, výsměchem, posměchem, agresivitou, vyjádřením triumfu, ironie a sarkasmu. Taktéž na humor nechci pohlížet čistě z psychologického nebo sociálního hlediska. Jde mi o jejich kombinaci, o příklady z praxe, o konkrétní názory jednotlivců.

Budu chtít především ukázat blahodárné účinky humoru laskavého, podporujícího důvěrné vztahy, při nichž se pak student nebojí (výtvarně) vyjádřit. Představím humor jako jednu z možností se propracovat ke společnému porozumění, sdílení životního názoru a učebního obsahu a také jako narušení příliš rutinního pojetí světa kolem nás.

1 O humoru

Ve společnosti není mnoho tak složitě uchopitelných a nedostatečně prozkoumaných fenoménů jako humor. Svědčí o tom velké množství vzájemně si odporujících pokusů o definici humoru. Umberto Eco si povšiml, že se humorem zabývalo několik autorů, které považujeme za vážné (kvůli jejich okruhu zájmu v oblasti lidské existence, etiky apod.). V hájemství filosofie mě napadá Aristoteles, Immanuel Kant, Søren Kierkegaard, Sigmund Freud nebo Henri Bergson.³

1.1 Teorie směšného

Teorii směšného se zabýval i filosof pesimismu Arthur Schopenhauer. Ve svém nejznámějším díle *Svět jako vůle a představa* dokonce velmi ješitně (až téměř humorně) tvrdí, že po mnohých dosavadních neplodných pokusech o vyřešení otázky humoru, dospěl k nesporně definitivnímu řešení. Jeho teorie směšného spočívá na protikladu mezi názornými a abstraktními představami. Schopenhauer uvádí celou škálu anekdot jako příklady pomoci pro duchovně lenošné čtenáře, kteří nepochopili teorii. Jeho nadmíru trefný vtip, na němž objasňuje zahrnutí různorodého pod obecnější pojem, je situace, ve které se ocitl herec Karl Wilhelm Ferdinand Unzelmann. „V Berlínském divadle mu zakázali improvizovat, a když na scéně jím vedený kůň vypustil lejno a publikum se rozesmálo, rozesmál herec následně diváky mnohem víc, když koni řekl: „Copak to děláš? Nevíš, že máme improvizování zakázáno?“⁴

³ Paulíček, M. (2009). Vladimír Borecký, pozorný poutník světem komiky. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 45(2), str. 431

⁴ Schopenhauer Arthur, *Svět jako vůle a představa, svazek II*. Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov 1998, stran 480, ISBN 80-901916-4-9, str. 69.

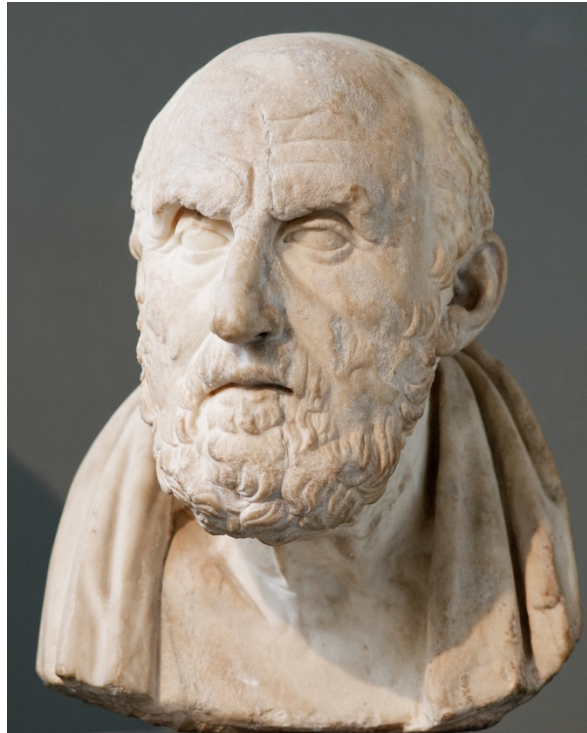
1) Karl Wilhelm Ferdinand- Unzelmann snaží se neimprovizovat.

Schopenhauer rozlišuje vznešenému příbuzný humor, za kterým prosvítá vážná myšlenka a tímto je radostný a proti tomu komické jako nízké šaškovství, humor jednoduchý, zploštěný, degradovaný, posměšný.⁵

1.2 Smích

Jako téměř vše i dějiny humoru by mohly začínat často používanou větou: „Už staří Řekové...“. Anekdota připisovaná k životopisu řeckého filosofa Chrysippa praví, že když dal svému oslovi napít vína a viděl jej opilého, smál se tak dlouho, až umřel.

⁵ Schopenhauer Arthur, *Svět jako vůle a představa, svazek II*. Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov 1998, stran 480, ISBN 80-901916-4-9, str. 67-75.

2) Zamračený Chrysippus. Takový výraz před smrtí určitě neměl.

Podobné případy dnes lékaři přisuzují spíše důsledkům astmatu a selhání srdce, i když byly vyvolané smíchem. Naopak český psychiatr Karel Nešpor upozorňuje na léčivou sílu smíchu, který prolamuje zdi v mezilidských vztazích od nepaměti a je starší než řeč. Ve své knize *Léčivá moc smíchu* nabízí „50 způsobů, jak prozářit a proteplit svůj život smíchem, i když právě nesvítí slunce.“⁶

Právě v Řecku vzniká literární a dramatický útvar komedie jakožto opak tragédie. Aristoteles spojuje komedii s Dionýsovým kultem.

Jedny z prvních anekdot známe také u starých Římanů, jejich „kontextům však v moderní době už příliš nerozumíme, a proto se při nich zpravidla nesmějeme.“⁷ Je však jasné, že smích doprovází člověka od nepaměti. Přírodovědci například zkoumají smích

⁶ Léčivá moc smíchu. *Ivysehrad.cz: Literatura s názorem* [online]. Praha: Albatros Media, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.ivysehrad.cz/tituly/48282315/leciva-moc-smichu/>

⁷ ŘÍMANOVÁ, Radka. *Dějiny humoru: nedostatky těla bavily i v antice. Týden*. Praha, 2018, (24), 80-83.

třeba i u opic. U goril je decentní, u šimpanzů je halasný, na rozdíl od člověka, kde je humor často slovní, u lidoopů je spojený s hrou.⁸

Také biolog Stanislav Komárek upozorňuje na to, že u vyšších zvířat se projevuje humor v podobách, jak jej známe u malých dětí (banán nabídnout, banán ucuknout) a v podobě jednoduchých her (hra kočka s myší jen pro hru samou).⁹

Komárek říká, že zhruba v období od Aristotela po Francise Bacona k humoru patří také agresivita, škodolibost a posměch. Jako primární zdroj smíchu určuje vztah k lidem zmrzačeným, tělesně i duševně defektním, cizincům regionálním i názorovým.¹⁰ Velmi často byl vtip také spojen s tělesností, sexem, životními funkcemi těla.¹¹ Znovu zdůrazňuji, že se v této práci snažím rozvíjet ty podoby humoru, které doprovází radost a laskavost, které mohou souviset s poznávací metaforikou a porozuměním, s odlehčujícím řešením některých vztahů ve třídě a rodině.

1.3 Přetvářka

Filosof Karel Kosík upozorňuje na typ smíchu existující díky moderní době. Je to smích spojený s bělobou a skvostností chrupu, přísně dbá na to, aby nevybočil z mezí, je společenskou povinností, grimasou, zhotovený na zakázku veřejného mínění, umělý a předstíraný. Je maskou. Není podstatné být, ale zdát se.¹² Kosík také zmiňuje úsměv

⁸ HUMOR A SMÍCH V DĚJINÁCH ČLOVĚKA. PROČ SE SMĚJEME A VYPRÁVÍME SI VTIPY?: Podívejte se na humor trošku z jiné stránky. Pohledem antropologa Michala Josephyho. *National geographic Česko* [online]. Praha: Vltava labe media, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/humor-a-smich-v-dejinach-cloveka-proc-se-smejeme-a-vypravime-si-vtipy.html?fbclid=IwAR3tUu2BjPCRPPB8NrTiz6bydYfyFCIMZ2ih7wC1xUQwcdwkwGTekNrkleQ>

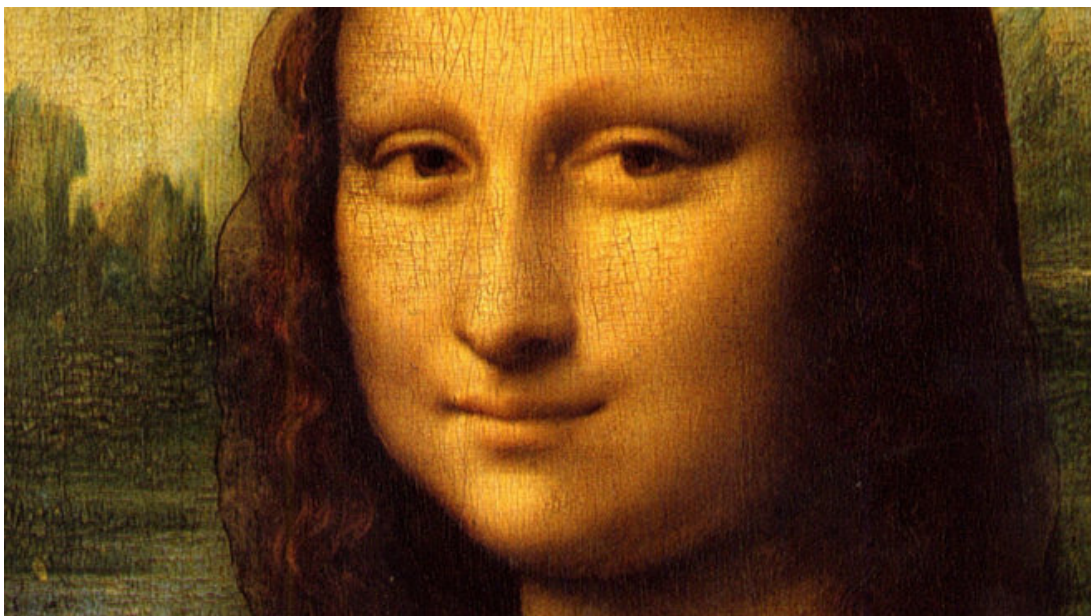
⁹ Komárek Stanislav, *Příroda a kultura, svět jevů a svět interpretací*. Nakladatelství Academia, Praha 2008, 2. rozšířené vydání. Str. 299. ISBN 978-80-200-1582-2, str. 80

¹⁰ Tamžez, str. 80-82.

¹¹ HUMOR A SMÍCH V DĚJINÁCH ČLOVĚKA. PROČ SE SMĚJEME A VYPRÁVÍME SI VTIPY?: Podívejte se na humor trošku z jiné stránky. Pohledem antropologa Michala Josephyho. *National geographic Česko* [online]. Praha: Vltava labe media, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/humor-a-smich-v-dejinach-cloveka-proc-se-smejeme-a-vypravime-si-vtipy.html?fbclid=IwAR3tUu2BjPCRPPB8NrTiz6bydYfyFCIMZ2ih7wC1xUQwcdwkwGTekNrkleQ>

¹² KOSÍK, Karel, ČERVINKOVÁ, Eva, ed. *Předpotopní úvahy*. Praha: Torst, 1997. ISBN 80-7215-036-7, str. 34-35.

záhadný a uvádí obraz Mony Lisy vyznačující se zavřenými ústy a otevřenými očima. „Celek tvoří nitro a niternost. Ničemu se nevysmívá, na nic nehledí. Dívá se do dálky, je daleko. Vyjevuje tajemství, sjednocuje daleké a blízké, radostné a truchlivé, bolest a radost, život a smrt. Zdrojem úsměvu je oko.“¹³ Tento úsměv Kosík připodobňuje k úsměvu matky dívající se na dítě.¹⁴

3) Detail obrazu Mona Lisa od Leonarda da Vinciho. Záhadný úsměv.

Původní řecká pravidla svázaná komedie a středověká vážnost lásky se s pokračujícím novověkem rozvolňuje, objevuje se napříč lidskými projevy, proniká stále více do umění, přibývá mozaika humorných žánrů: satira, karikatura, burleska, parodie, vtip, apod. Humor má moc se postavit moci, její aroganci, vytvořit nadhled a odstup, ozvláštnit jednoduché pravdy, vnést do života radost, probourat některé zdi mezi lidmi. Je však potřeba o něj pečovat, rozvíjet k němu vnímavost, znát jeho negativní podoby a projevy, snažit se jej zapojit do procesu porozumění těžkým životním situacím a sporům. Nalézat jeho laskavé, povzbuzující a hřejivé podoby.

¹³ KOSÍK, Karel, ČERVINKOVÁ, Eva, ed. *Předpotopní úvahy*. Praha: Torst, 1997. ISBN 80-7215-036-7, str. 38.

¹⁴ Tamtéž, str. 37-39.

1.4 Vážnost

Křesťanství reagovalo na humor spíše zdrženlivě, některým mnišským řádům se zakazovalo smát, postavy Krista a Panny Marie jsou v raném středověku humoru spíše zbaveny, byť jejich životní příběhy provázejí vtipy od nepaměti (možná ironie zmrtvýchvstání a neposkvrněného početí).

Stanislav Komárek uvádí katolickou církev jako typického představitele tzv. ekleziomorfních struktur. Tyto „církvotvaré“ struktury provádějí správu nad nějakým paradigmatem, vnímají ji jako spásnou nauku. Jsou hierarchicky uspořádané a fungují za účelem svého sebeudržení a expanze do prostor geografických či kognitivních. Takto jsou propojené s pravdou, s jediným a správným výkladem světa, s vykonáváním dozoru a moci. Vedle církví to mohou být například totalitní režimy a poněkud zastřeně se ekleziomorfní struktury dají připsat i samotné vědě. Jedním z jejich podstatných symbolů moci je nesmiřitelný boj s vnějším nepřítelem: například s ďáblem, prohnílym kapitalismem nebo pavědou. Dodávám, že je zjevné, jak vážně se tyto struktury vnímají, dokonce si myslím, že čím vážněji, tím agresivněji se chovají, na řadu přichází i projevy pronásledování až likvidace „heretiků“. Je příznačné, jak těmto strukturám chybí humor, dokonce i to, že je vnímají jako něco nepřátelského, nechtěného, cizího.¹⁵ Snažím se tedy podpořit humor jako subversivní možnost rozvíjejícího demokratického prostředí školy, kritického myšlení, upozornění na kontexty školou opečovávaných „pravd“.¹⁶

Historicky je zřejmé, že humor žádná ekleziomorfní skupina není schopna zakázat. Vždy se najde někdo, kdo tuto situaci naruší: zpěvem, tancem, smíchem. Vždy se najde nějaký humorný prvek i v těch nejtěžších lidských situacích. Smějeme se v nemocnicích, na válečné frontě, jsme schopni se smát smrti.

¹⁵ Komárek Stanislav. *Příroda a kultura, svět jevů a svět interpretací*. Nakladatelství Academia, Praha 2008, 2. rozšířené vydání. Str. 299. ISBN 978-80-200-1582-2, str. 143-156.

¹⁶ Komárek, Stanislav. *Eseje o lidských duších a společnosti*. Argo. s. 9. ISBN 978-80-257-0344-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ceedfb90-2c32-11e8-9dd8-005056827e51>

4) Smích vojáků nad nerozlitou polévkou.

Radost společenství je nedílnou součástí moderních církevních obřadů. A jaká radost by to byla bez průniků humorných okamžiků. Vážné a směšné k sobě mělo ve středověku blízko. I barokní tanec kostlivců je hrůzný a zároveň čímsi směšný.

1.5 Komika

Z našich autorů proslul svými pokusy o vysvětlení fenoménu a vytvoření teorie komiky kulturolog a psycholog Vladimír Borecký. Jeho kolegové a studenti zažili jeho mystifikace a znali jeho zájem o absurdno, dadaismus, patafyziku.¹⁷ Komika jako směšnost je pro něj v centru zkoumání a z ní odvozuje její projevy: naivitu, ironii, humor a absurditu. Pokud bych se mohla opřít o tuto Boreckého koncepci, mým zájmem je v této práci humor ve školním prostředí, životě samém. Snažím se ho rozvíjet v jeho radostných polohách. Opírám se ve své práci také o Boreckého důraz na sociální oblast, na prostředí rodiny, na život ve třídě, o společenské prožitky humoru v životních situacích, které při následném sdílení mohou zkvalitnit vzdělávací procesy a polidštit prostředí školy. Dotýkám se také otázek psychologických.

¹⁷ Paulíček, M. (2009). Vladimír Borecký, pozorný poutník světem komiky. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 45(2), str. 431

5) Vladimír Borecký. Nejspíše.

Stranou ponechávám teorie, které uchopují téma ze strany lingvistické (například významný představitel meziválečné avantgardy Bohuslav Brouk a jeho *Jazyková komika*). I Bohuslav Brouk však vnímá komiku jako vytváření alternativního, k realitě obráceného světa, který nám umožňuje lépe snášet těžkosti života.¹⁸

Společně s filosofem Henrim Bergsonem pojmám humor jako rozumem uchopenou možnost oživit dění ve třídě směřováním od obecností, abstrakce, schémat, směrem ke sdílení, individuálním projevům, neopakovatelným proměnám, kontextům výkladů a situací. Jako racionální pokus vzbudit rozumem emoci radostně sdíleného smíchu, uvolněné atmosféry, společně sdílené radosti.

1.6 Rodina

Rodina má velký vliv na naše životy. Formovala nás v dětství, často i dospívání a velmi skrytě i v dospělosti. Některé povahové rysy zkrátka napodobujeme, předáváme je z generace na generaci. Často je pro nás rodina naprostou samozřejmostí, proto když v ní něco nefunguje, ani si toho nemusíme všimnout. Virginia Satirová však překládá tři otázky, podle nichž si člověk může uvědomit, zda se nachází ve zdravé rodině. Jelikož píšeme o humoru, pojmu je s určitou nadsázkou.

¹⁸ TOMÁŠEK, Petr. *Teorie komiky nebo komická teorie? : Bohuslav Brouk estetikem*. In Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století. 2004. vyd. Boskovice: František Šalé-ALBERT, 2004. s. 34-40. ISBN 80-7326-025-5.

První otázka je následující: „Žije se vám právě teď ve vaší rodině dobře?“ Jistě si dokážete představit mnoho chvil, kdy byste řekli ne, ačkoliv vaši rodinu milujete nadevše.

„Máte pocit, že žijete s přáteli, s lidmi, které máte rádi, kterým důvěřujete a kteří důvěřují vám a mají vás rádi?“ Pocity můžeme mít jakékoliv. Pokud například někdo nenávidí hořčici, nebo je na ni alergický a stejně ji vždy dostane na večeři k párku, může mít pocit, že se ho doma jistojistě chtějí zbavit.

A nakonec: „Přináší vám společenství vaší rodiny radost a povzbuzení?“¹⁹ Myslím si, že nemusím zmiňovat, že v určitém věku (adolescenti) nebo momentu bychom opět odpověděli ne. Satirová by v tento moment považovala rodinu za narušenou.

V otázkách spatřujeme velký potenciál pro vznik humoru. Pokud se dá na něco odpovědět černobíle ano/ne, je velmi jednoduché udělat si z toho legraci. O to víc, když se jedná o něco tak subjektivního jako rodina. Pokud vztahy v rodině budeme posuzovat pomocí tří otázek, podle odpovědí ano/ne, nejspíš nejsme její členové, ale terapeuti, statistici nebo jiní výzkumníci.

Radomír Havlík tvrdí, že rodina je institucí²⁰. Ačkoliv je základním článkem sociální struktury, a proto by tedy i obecně mohlo platit odpovídání na otázky ve stylu prostého analytického ano/ne, já osobně rodinu беру ze svého subjektivního hlediska. Nebudu ji popisovat ze sociologického, psychologického nebo jiného pohledu. V této práci není primárním tématem rodina, ale humor. Proto vám ve zkratce objasním humor u nás doma, který může být podobný tomu vašemu. Pokud tedy přijmeme tezi, že rodina je fragment celé společnosti, pak na konkrétním příkladu ukážu, jaké podoby by mohl mít humor v celém státu.

¹⁹ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině: [základní dílo psychologie vztahů]*. Vyd. 2. Praha: Práh, 2006. ISBN 80-7252-150-0, str. 17.

²⁰ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0, str. 67.

6) „Rodina je základ státu“, fotografie ze stejnojmenného filmu.

1.6.1 Bartoši

Atmosféra u nás doma mě inspirovala k napsání této diplomové práce. Baví mě opakování rodinných frází a sledování toho jak se dle našich povah proměňuje i náš způsob humoru. A stejně se všichni bavíme dohromady. Řekla bych, že spíše než slovní hříčky nám přijdou humorné konkrétní situace, jež nějakým způsobem vybočují z předpokládaného nebo zažitého. Nyní vám představím mou rodinu, která je součástí praktické části.

Otec nás vzal na sobotní rodinný výlet. Dopředu nám říkal, že s námi chce zabloudit. Je to romantik a hledání cesty patří k jeho oblíbeným aktivitám. My jsme byli docela v klidu, protože se v lesích na Moravě člověk neztratí, ani kdyby chtěl. Po dvou hodinách téměř vždy narazí na nějakou vesnici. Po čtyřech hodinách nám však moc do smíchu nebylo. Táta měl velmi dobrou náladu. Zamýšlené bloudění se povedlo lépe, než čekal.

Moji mámu bych popsala více pragmatickou. Díky ní zkrátka tu cestu nakonec najdeme. Povahou je velmi veselá a ráda si zpívá. Co mě jako dceru vždy vytáčelo (samozřejmě to teď dělám taky), je její neschopnost dodržet text u písniček. Vždy si ho vymýšlí. Občas tak ale vznikají opravdu peprné skladby. Celkově bych řekla, že její humor je velmi situační a ráda hraje divadlo. Místo toho, aby řekla, že je venku zima, otevře dveře na balkón a na celé sídliště nahlas poznamená: „Tam je teda ale samec! UF!“. Dveře se smíchem dvanáctileté holčičky zavře a má radost, že si to tak mohla nahlas říct.

Nejvíce humoristický kreativec je můj bratr. Velmi dobře pracuje s metaforami a černým humorem. Když jsem hlídala kamarádce psa, jen si hrál a nevrčel (na rozdíl od

naší fenky doma), můj bratr to okomentoval následovně: „Jak nevrčí, nedosahuje to úrovně našeho loveckého těžkotonážního psa s obezitou.“ Nebo když jsem si zlomila ruku a v rámci rehabilitací jsem ji musela nořit do minivířivky, ptal se mě, jestli mám domluveného i nějakého Johnyho Deppa, co tam přijde se svým ohařem a udělá mi k tomu borůvkové latte. Někdy vážně těžko říct, kam na to chodí. Občas nás ale tento sled nepravděpodobných představ naprosto dostane.

Je těžké hodnotit, v čem se ukrývá můj smysl pro humor. Možná bych spíš měla napsat nesmysl. Myslím, že jsem osoba, která je vtipná a ani nijak zvlášť nechce. Například, když místo hlavního nádraží jedu na zastávku Nádraží město a kvůli tomu mi ujede vlak. Člověk se tomu opět zasměje, ale až s nějakým časovým odstupem. Taky se dost často přeříkávám. Jsem ta osoba, co je schopná říct afektivní místo efektivní.

To je jen malá ochutnávka humoru u nás doma. Jak jsem jej zpracovala výtvarně se dozvíte v praktické části.

7) Vlevo matka, vpravo otec, nahoře já.

1.8 O (možném) humoru vybraných výtvarných autorů

V následující kapitole se zamyslím nad přístupy humoru u jednotlivých výtvarných autorů. Vladimír Havlík je reprezentantem vlídného humoru, který nachází v každodenním životě. David Bartoš mi je blízký prací s rodinou, v níž nám absurdně (ne)ukazuje hranici pravdy a lži. Rafani jako umělecká skupina odkazuje na „češství“, ať už to znamená podávání guláše nebo vstup do komunistické strany. Ivars Gravlejs mě oslovuje hlavně díky jeho klaunství a Pipilotti Rist zase díky jejím instalacím o barevnosti symbolizující vše živé.

1.8.1 Vladimír Havlík

„Svoje ego skládám jak lego.“²¹

8) Vladimír Havlík se samurajským copánkem.

²¹ VODA, David. *MĚKKÁ MAGIE VLADIMÍRA HAVLÍKA: Olomoucký umělec bilancuje*. A2 [online]. Praha: A2, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/9/mekka-magie-vladimira-havlika>

Narodil se roku 1959, je vedoucím ateliéru intermediální tvorby na Pedagogické fakultě v Olomouci. Je to performer, hudebník, tvůrce objektů, instalací, happeningů. Od roku 1979 realizoval přes 90 akcí.²²

V jeho tvorbě najdeme fascinaci vizuální poezií, slovními hříčkami, humorem, ale přináší nám i možnost pozorovat jeho široké spektrum médií, od malby až po fotografie. Ke své tvorbě (ale i tendencím k akčnímu umění) se navrácí, řeší úděl performerů, s notnou dávkou sebeironie jako „old performer“.²³

Humor může fungovat i ve vzájemných opacích, nečekaných souvislostech, přinášejících realitu. „V tomto propojování protikladů spočívá celistvost Havlíkovy tvůrčí koncepce,“ tvrdí Radek Horáček po zhlédnutí jeho výstavy v Galerii JNJ. Na ní propojoval jemné kresby půdorysů (rotund, kostelů apod.) s kresbami vytvořenými počítačem (vycházející z kresby původní). Kombinoval tak intimitu s odstupem určitou racionalizací. Dále považujeme za typické autorovu hru s významy slov. Dokládá to na názvech děl z výstavy, například kdy vedle obrazu *Zlatá Praha* vystavil počítačem rozrastrovanou „*Stověžatou stolicí*“, jak kdysi Prahu nazval Josef Daněk.²⁴

Tvorbu propojuje s běžným životem v nejrůznější míře. Někdy zachytí fotkou jak má velký nos z cukety, jindy zase jak se halí do hávu trávníku a hledá místo ke spánku.²⁵ „V roce 1989 jsem skočil ze skály dolů do sněhu. Riziko bylo přiměřené touze udělat něco akčního a nechat se u toho vyfotit.“²⁶

²² VODA, David. *MĚKKÁ MAGIE VLADIMÍRA HAVLÍKA: Olomoucký umělec bilancuje*. A2 [online]. Praha: A2, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/9/mekka-magie-vladimira-havlika>

²³ *Ateliér: čtrnáctideník současného výtvarného umění = fortnightly journal of contemporary art*. Praha: Svaz československých výtvarných umělců, 14.05.2009, 22(10). s. 5.

²⁴ *Ateliér: čtrnáctideník současného výtvarného umění = fortnightly journal of contemporary art*. Praha: Svaz československých výtvarných umělců, 9.7.1998, **undefined**(14-15). s. 5

²⁵ Vladimír Havlík. *Artlist* [online]. Centrum pro současné umění Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/vladimir-havlik-1222/>

²⁶ Tamtéž.

9) Kontrolovaný pád Vladimíra Havlíka, kutálejícího se nahore fotografie.

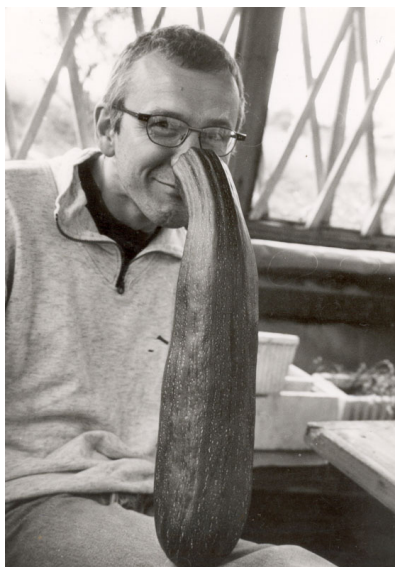
Jemným humorem, kdy tvoří obyčejné věci akčními, je mi velmi blízký. Havlík je schopný vytvořit z každého momentu uměleckou performance a z každé performance obyčejný moment. „V situaci všeprostupující banalizace se snaží sledovat i duchovní kvalitu.“²⁷ Tuto kvalitu pak předává „měkce“ dál. „Pokud by se jednalo o magii, „tak by to byla magie „měkká“, pracující s jemnými posuny významů, s ozvláštněním všedního,

²⁷ SHIRASU, Juan. *Deset z Olomouce*. Olomouc: s.n., 1995.

s pocitem mezery mezi činem a jeho (ne)užitečností, s poukázáním na tajuplnost skutečnosti.“²⁸

Ve své pedagogické činnosti vyznává i tzv. „měkkou“ metodiku. „Pedagog může určité věci pouze navrhnout, zásadní roli v tom, jestli bude kontroverzní návrh přijat nebo nepřijat, má u kolektivních akcí „vůdčí osobnost“, student-hybatel, který má autoritu a strhne ostatní.“²⁹

Co by ona „měkkost“ mohla znamenat? Třeba je to místo, kde je možný zrod humoru. Také by mohla vyjadřovat určitý odpor proti černobílému vidění světa, vynucování, ovlivňování. Možná právě to je odpovědí na hádanku, kterou položil v rozhovoru s Davidem Vodou: „Zdalipak se týkal ráje problém centra a okraje?“³⁰

10) Vladimír Havlík „old performer“ s cuketovým nosem.

Havlík uplatňuje radostný a něžný humor ve své tvorbě po celý život. Nijak ho nevyčerpává, ale dodává jeho životu elán a energii. To je motivující a velmi inspirující.

²⁸ VODA, David. *MĚKKÁ MAGIE VLADIMÍRA HAVLÍKA: Olomoucký umělec bilancuje. A2* [online]. Praha: A2, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/9/mekka-magie-vladimira-havlika>

²⁹ HAVLÍK, Vladimír, ed. *Akce a reakce: performativní aspekty v současném umění a umělecké výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4619-6, str. 29.

³⁰ VODA, David. *MĚKKÁ MAGIE VLADIMÍRA HAVLÍKA: Olomoucký umělec bilancuje. A2* [online]. Praha: A2, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/9/mekka-magie-vladimira-havlika>

1.8.2 David Bartoš

„Moje babička mi od mala vedla deník s úspěchy ve výtvarných soutěžích. Úsměvná minulost předurčila mou přítomnost.“³¹

11) David Bartoš bez obav a s obavami.

Narozen 25. ledna 1993 v Prostějově. Nyní studuje na Katedře výtvarné výchovy PedF Univerzity Palackého doktorandské studium, jeho školitelem je Vladimír Havlík. Má za sebou skupinové i samostatné výstavy v Brně (Galerie Kontext) i v Praze (Pragovka Gallery). Úspěšně vede galerijní projekty, jako například Basement v Olomouci. Cílem této galerie je prezentovat angažované umění, reagující na současné problémy společnosti. Galerie Cyril v Prostějově po dobu své existence prezentovala především site-specific instalace.³²

Bartoš ve své tvorbě často spolupracuje s rodinou. Využívá tak „osobní roviny, a to nejenom zainteresováním sebe sama. Do performancí a happeningů je zvyklý poměrně pravidelně přizvávat kamarády, známé a rodinu.“³³ Tato spolupráce je pro něj přirozená a nenucená, vychází z existenčních otázek, kterými se od dětství zabýval. „Baví mě také pozorovat rodinu či kamarády, tedy lidi mně velmi známé, v situacích, které byly

³¹ David Bartoš [online]. 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://david-bartos.com/index.html>

³² David Bartoš [online]. 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://david-bartos.com/index.html>

³³ Ze soukromých dokumentů autora.

nevšední a pro ně jiné než denní rutina.“ Budu zkoumat, zda tato nevšednost v jeho tvorbě obsahuje i prostor pro vznik humoru.

Bartoš v diplomové práci s názvem „*Průvodce*“ otevírá téma dezinformace ve společnosti. Přímo ve své rodině boří iluzi žité pravdy jako základní hodnoty. „Výsledkem jsou dvě terapeuticky vyhlížející performance natočené v rozmezí několika měsíců, během nichž autorova rodina trpně přihlíží, jak neutrální řečník přednáší Bartošův bolestně sebezpytný popis vlastního komplikovaného dětství a dospívání včetně mnoha dodnes palčivých momentů. Obě performance se ovšem v mnoha detailech liší, včetně obsazení osob.“³⁴ Je vše, co vidíme a slyšíme skutečně pravdivé? Rodina nebyla „ideální“ a tak se vyznat v tom, co je pravda a co je jen přehnaná lež, je velmi těžké. „Naše rodina vykazuje znaky novodobých socio-demografických trendů. Rodiče jsou rozvedení, děti vyrůstaly především pod vlivem matky a prarodičů. Otec řádně platil alimony, od počátku však udržuje víc vztah se synem než s dcerou. Výchova v katolické víře. Původní místo pobytu - panelový byt, byl na konci 90. let nahrazen rodinným domem. Tyto a další události, atributy a vlastnosti rodiny v sobě vždy nesly patřičnou dávku lži. Většinou se jednalo o lži zakrývající nepříjemné skutečnosti, které mohly vést ke konfliktům.“³⁵ Během čtení se však vše vyneslo na povrch (pravda i lži), bylo řečeno. Napřímo, tak jak by to dle Davida mohlo fungovat v celé společnosti. Jsme svědky představy, jak by mohl vypadat svět, pokud budeme čelit kruté pravdě tváří v tvář. Tato trochu utopická představa v podobě performance ve své krajnosti přináší humor. Pozorujeme absurdní výjev, kdy nevíme, zda je rodina opravdu Bartoše, zda příběh je pravdivý a zda vůbec něco jako pravda existuje.

³⁴ DAVID BARTOŠ 1993, CZE FAVU VUT BRNO WEBSITE. *CENA STARTPOINT* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <http://www.startpointprize.eu/2018/cs/umelec/david-bartos>

³⁵ Ze soukromých dokumentů autora.

12) Z performance „Průvodce“. Vpravo můžeme vidět průvodce. Druhý zleva je Bartoš.
Dle výrazu nejspíš s obavami.

Také další Bartošův projekt pracuje s tématem rodiny, lži a pravdy. Výstava v Pragovce s názvem „Portrét rodiny“ upozorňuje na možný dopad naší každodenní komunikace. Ve svém videu hlasem muzejního průvodce představuje fiktivní příběhy sedmi členů rodiny. „Děti se velmi dobře učí nápodobou a málo co z mezilidské komunikace pochází přímo od nich. Sledují tak nejen to, jak dospělí kličkují mezi sebou, ale i to, jak zaobalují pravdivé skutečnosti jim. Nelze se asi divit, když se začnou chovat stejně. Všichni jsme tedy víceméně uzavřeni ve smyčce komunikačních a společenských pravidel, které předáváme dál.“³⁶ Ve videu je více protínajících se příběhů, odvíjí se dál podle lží, nebo řečených pravd. Vzniká tak několik realit, u kterých nevíme, jaká z nich je ta skutečná.³⁷ Narušením klasické osy vývoje jedince v podobě dalších možných paralel tak v sobě nese odstup od reality a možnost k přemýšlení nad „co by kdyby“.

Bartoš jako pozorovatel lidské komunikace odkrývá na svých nejbližších celospolečenské fenomény a přináší tak ostrou konfrontaci s vlastní identitou. I Bartoš jako já pracuje s rodinou, ukazuje na ní však jiný fenomén. Lež. Paralela s humorem je však velmi zřejmá. I on vzniká v přílišné nudě, rozbíjí stereotypy a poskytuje prostor pro neřečení příliš tíživé pravdy, skutečnosti.

³⁶ TZ: David Bartoš. *Artalk* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: https://artalk.cz/2019/10/30/tz-david-bartos/?fbclid=IwAR1YU0IzcxLz3QONB_Sxm4m8IO1-aWfKK7XXARWoMXHLHubn0Xdc3CPDYpss

³⁷ Tamtéž.

1.3.3 Rafani

„Naše spojení je vyšší mírou individuality.“³⁸

13) Rafani na cestě (výstava v GAVU).

Rafani vstoupili na světlo výtvarné scény v roce 2000, při příležitosti jejich výstavy v GAVU. Oznamovali začátek své tvorby metaforickým vyobrazením jejich čtyř členů v růžových košilích stojících na začátku cesty. Zahájení výstavy obnášelo i podávání guláše a piva.³⁹ Tahle „česká tradice“ a přímé reakce na ni je jakousi kousavou silou pro(ti) naše(mu) češství, kterou se Rafani vyznačují. Reagují na politiku, historii i současné problémy tížící společnost.

Nebyla to poslední příležitost, kdy v rámci své tvorby podávali nějaký pokrm. „V roce 2006 je skupina nominována na Cenu Jindřicha Chalupického. Na tradiční prezentaci ale Rafani rezignují a po celý týden rozdávají kolemjdoucím čaj nebo polévku

³⁸ ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4, str. 148.

³⁹ Tamtéž, str. 148.

zdarma. Když ve finále neuspějí, Marek Meduna a bývalý člen skupiny Ondřej Brody zveřejní video, kde močí na hrob Jindřicha Chalupického. Málokdo pochybuje, že by to Chalupický pochopil.⁴⁰ Nebylo to však jen o polévce zdarma. Bylo to především o narušování hranic, co je umění a kdo ho dělá. Během rozdávání polévky venku, pustili do galerijních prostorů společností vyloučené děti, které ji vyzdobily na místech, kde ji měli vyzdobit právě vařící Rafani.⁴¹ Děti se tak opravdu dostaly dovnitř. Galerie, tvorby, něčeho, co by mělo být otevřené, avšak v dnešním světě asi stále není...

Poslední vaření se uskutečnilo roku 2019 a připomínalo již zmíněnou událost v roce 2006. Na vernisáži plakátů nešlo především o ně samé, ale právě o vaření dle Berlínského modelu. „Ve společnosti by mělo být více lásky a méně internetu. A méně humoru,... vtipu. Nebo víc?“⁴² Ironická distance čišící z tohoto vyjádření je pro Rafany také typická. To můžeme doložit na projektu *Boj* z Olomouce. Ačkoliv velmi razantně útočí na diváka portrét čtyř členů s oholenými hlavami, do půlky těla nahých, potřísněných „spermatem“ a tetováním, dle výrazů na jejich tváři je ironie zřejmá. Ztotožnění s neonacismem tak funguje se zjevným odstupem a pouze v estetické rovině. Fenomén naprosté přijetí role skupina prokázala při vstupu do komunistické strany po dobu jednoho roku (projekt *My*).

⁴⁰ HORÁK, Ondřej. *Přívodce neklidným územím: příběhy českého výtvarného umění (1900-2015)*. Ilustroval Jiří FRANTA, ilustroval David BÖHM. V Praze: Labyrint, 2016. Magnus art (Labyrint). ISBN 978-80-87260-84-5, str. 237.

⁴¹ ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4, str. 157.

⁴² Rafani. *Artlist* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/skupiny/rafani-131/>

14) Rafani v Olomouci.

„Sociálnost jednotlivých akcí, akcentování jejich užitečnosti může signalizovat autorovu nedůvěru ve smysl samotného umění, v jeho společenskou roli a širší srozumitelnost. Výsledný obsah uměleckého počínu může být protikladný smyslu a užitku, který přinesla vykonávaná činnost. Myslíme si, že rozpor je možná nejlepším výrazem pro sociální intervence a pro společnost naší doby.“⁴³ Něco nějak zamýšlíme, stejně je to jinak. Umění čteme velmi subjektivně. A právě v něm by měla být zachována největší svoboda. Neměli bychom ho brát tak vážně, doslovně. Někdy je sperma na neonacistech pouhá Jesenka na uměle potetovaných umělcích. Do této práce jsem si Rafany vybrala díky sociálnímu přesahu, humoru, češství a tradici stolování.

⁴³ ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4, str. 159.

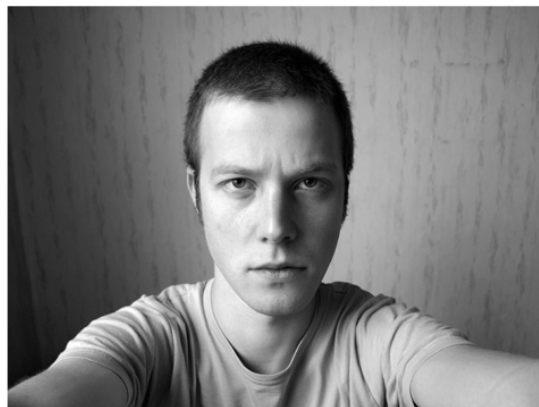
1.8.4 Ivars Gravlejs

„Dost vidím toho klauna ve mně, v mých uměleckých věcech, je to nějaká snaha o porušení sociálních norem.“⁴⁴

17

wrong

right

If you take a picture of a self-portrait, try to hold the camera in both hands.

15) Gravlejs užitečně radí, jak na selfie fotku.

Lotyšský fotograf z Rigy se narodil roku 1979, vyučuje fotografii v Rize a v Praze, kde aktuálně žije. Je absolventem pražské FAMU. V jeho tvorbě mu jde o autenticitu a její možné ovlivnění, manipulaci. Dá se humor ovlivňovat?

Už v dětství chtěl mít záznam o skutečnosti, fotil nádoby, kalendář (zachytil tak čas), spolužáky ve škole. Fotografování bral jako hru, divadlo, protože se před přístrojem každý začal chovat jinak, nepatřičně.⁴⁵ „Nejčastějším efektem bylo to, že silnější chlapi začali ještě víc mlátit slabší, aby jejich činy byly zdokumentovány.“⁴⁶

Později začal pracovat pro *Pražský deník*. Přemýšlel, jak si práci dokumentární reportážní fotografie zpestřit, ne pouze rutinně vykonávat zadání. Zabavil se tím, že fotky pozměňoval a dle něj je tím vylepšoval. Nakonec čekal, jestli si změněných detailů někdo všimne. Někdy šlo o odebrání patra hradu, jindy přidal knoflíčky na triko. Chtěl být

⁴⁴ Enfant perdu VS enfant terrible: Ivars Gravlejs. *Artyčok* [online]. Praha: artycok.tv, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://artycok.tv/44548/enfant-perdu-vs-enfant-terrible>

⁴⁵ Ivars Gravlejs. *Vltava* [online]. Praha: Český rozhlas, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/ivars-gravlejs-5142780>, (00-5:40).

⁴⁶ Budou tam čůráci. *Artyčok* [online]. Praha: artycok.tv, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://artycok.tv/27806/budou-tam-curacithere-will-dicks>

„dobrý reportér“ a splnit úkol. Když přijel na místo domnělé dopravní zácpy a žádná tam nebyla, odjel domů a v klidu ji ve Photoshopu vytvořil. Zaměstnanec měsíce!⁴⁷

On the 31st of August I had to photograph the traffic jam. I came to the place, but there was no jam. To get the picture I had a possibility to throw a brick on the highway or to choose the less painful way - to go home and make the photo in peace.

16) Gravlejsovo umění Photoshopu.

Ve své práci často zsměšňujícími zásahy podvrací vážnost a všednost každodenních úkonů. Tak například vznikl i jeho soubor *Shopping poetry*, kdy „vybírání na základě vizuální podoby anebo názvu několik položek, které umístí v určitém sledu na pokladní pás. Nakoupené zboží Gravlejs fotograficky zachytí. Zároveň, v návaznosti na namarkování jednotlivých artefaktů, vznikne na účtence rytmická „báseň“.⁴⁸

⁴⁷ IVARS GRAVLEJS [online]. 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.ivarsgravlejs.com/>

⁴⁸ Shopping poetry. *Artlist* [online]. Praha: Centrum pro současné umění Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/shopping-poetry-114713/>

Thomas Philipps GmbH & Co. KG			
Münsterstrasse 54			
48624 Schöppingen			
Tel.: 02555/1544			
Fax.: 02555/1742			
Stauernr.: 65/208/02879			
USt-ID-Nr.: DE 117 587 752			
16 BONVERKAUF 3873 31580 001			
Sonnenbrille			
07091399/3,98	VK 1A		3,98
Bounty Minis 235g			
02490681/0,75	VK 1B		,75
Handklatsche Deutschland			
09592505/1,00	VK 1A		1,00
Kunststoff-Gießkanne Tierform			
16276581/1,00	VK 1A		1,00
Kunststoff-Gießkanne Entenform			
16276584/1,48	VK 1A		1,48
Kunststoff-Gießkanne Tierform			
16276581/1,00	VK 1A		1,00
SUMME			9,21
Nettobetrag 19.00% (A):			7,11
MwSt. 19.00% (A):			1,35
Nettobetrag 07.00% (B):			0,70
MwSt. 07.00% (B):			0,05
Bar			20,00
RÜCKGELD Bar			10,79
VIELEN DANK - AUF WIEDERSEHEN			
05.07.2012 15:08			

17) Vlevo účtenka, vpravo brýle, bounty, plácačka, delfínek, kačka a brontosaurus (volný překlad).

Zaměřuje se také na klaunství, obdivuje dvojici Pata a Mata. Podporují se v neobvyklých nápadech jak vyřešit obyčejný problém, stále něco kutí. Ve svém amatérismu tak vytváří unikátní koncepty.

Gravlelse tedy fascinuje amatérství (nechával SD karty ve fotoaparátech v prodejnách a pak nasbíraný materiál vystavil), hranice mezi uměním (vytvořil aplikaci Pic to Mars, která vyhodnotí nakolik je nahraná fotografie uměleckým dílem), trapností a vtípem (kdy na výstavě ukazuje na mobilním telefonu návštěvníkům ke zhlédnutí něco mnohem zajímavějšího, nejspíše porno), odvahou nebo nudou (v umění je třeba se nebát).⁴⁹

Dílo Gravlelse je konceptuální, nejde o pouhou vyprázdněnou estetiku. Pokud jeho tvorbu čteme více do hloubky, nevidíme pouhé prvoplánové vtípky, ale směšný odstup a kritický pohled na celospolečenské fenomény, umění nebo i ho samotného. Mnoho vrstevnatost jeho humoru nám ukazuje, že ačkoliv se nějaký vtíp může zdát plytký, v kontextu společnosti má své místo a napomáhá k poukázání na její nedostatky, filtruje napětí, nebo ji jen činí radostnější.

⁴⁹ IVARS GRAVLEJS [online]. 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.ivarsgravlejs.com/>

1.8.5 Pipilotti Rist

„I’m not a girl who misses much. (Nejsem děvče, které hodně zmešká.)“⁵⁰

18) Pipilotti pohlíží na Times square.

Narodila se v Švýcarsku roku 1962 jako Elisabeth Charlotte Rist. Pipilotti je její přezdívka, podle Pipi Dlouhé punčochy a deminutiva Lotti. Žije v Curychu, na poli videoartu vystoupila v osmdesátých letech. „Její instalace jsou často provokativní, humorné a současně elegantní.“⁵¹

Snaží se do co největší míry zpracovat živost. K tomu využívá ve svých videoinstalacích pestrobarevnost, pohyb a hudbu. V její instalaci na Times Square vyvolala dojem, že je fyzicky uvězněná ve videu a chce se dostat ven, za námi. Mění nám

⁵⁰ GROSENICK, Uta. *Ženy v umění: Women artists : 20. a 21. století*. V Praze: Slovart, 2004. Ikony. ISBN 80-7209-626-5, str. 167.

⁵¹ *Ekologie, realizace, architektura 21. století*. Brno: ERA group, 2011, **undefined**(3). s. 26. ISSN 1213-6212.

pohled na svět díky detailům, na které zaměřuje svou kamerou, tak jako by byla součástí svého těla, celého světa. “The Sun would be the strongest projector“⁵²

Snaží se návštěvníky v galerii překvapit, vřele přivítat. Fyzicky jim dodat pocitu, že zažívají dobrodružství a něco jiného než sezení před televizí nebo za mobilem.⁵³ Takže si můžou lehnout a meditovat, procházet mezi plátny, světly, strukturami, jak kdyby byli součástí celého organismu její živoucí videoinstalace. Přijímáme ji všemi smysly. Se zaměřením na detaily se tak potápíme pod vodou s ní a nadšeně zkoumáme každou vzduchovou bublinu na rostlině nebo pozorujeme mikrodaily lidské kůže.

19) Pozorování bublin v poloze ležmé.

⁵² Bloomberg Markets and Finance. *Pipilotti Rist, Pioneer of Video*. In: Youtube.com [online]. [cit. 2021 -11 -23]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=nCusgvPo5vM&ab_channel=BloombergMarketsandFinance

⁵³ Tamtéž.

Tělesnost je pro ni velmi důležitá a často je jejím tématem. Například ve videoinstalaci *Puchýřové porno* pozorujeme krom přírodních motivů také mileneckou dvojici. „Ve videu *Nesobecky v koupeli z lávy*, 1994, pohlíží s obnaženou horní částí těla, obklopena mořem z plamenů, vzhůru k divákovi a volá o pomoc z malého monitoru zabudovaného do dřevěné podlahy.“⁵⁴

20) Pipilotti v plamenech.

Něco jako ošklivost není, je jen pouhá krása a fascinace okolním světem. Ve videu *Ever is Over All* rozbíjí žena s velkou radostí a rozkoší okna od aut velkou lodyhou rostliny. Heslo květinových dětí „květiny místo pušek“ tak humorně parafrázuje.⁵⁵

U Pipilotti mě nejvíce zaujala její radost z života a jakým způsobem ji předává dál, svou tvorbou. V instalacích dokáže skvěle zachytit atmosféru nějakého místa, se všemi jejími prožitky.

⁵⁴ GROSENICK, Uta. *Ženy v umění: Women artists : 20. a 21. století*. V Praze: Slovart, 2004. Ikony. ISBN 80-7209-626-5, str. 167.

⁵⁵ Tamtéž, str. 167.

2 Humor u nás doma

V této části diplomové práce popíšu, jak jsem postupovala při výtvarném zpracování humoru u nás v rodině. Na počátku vše vypadalo mnohem vážněji...

2.1 Jak to všechno začalo

Na studium magistra jsem se odstěhovala od rodičů z Olomouce do Prahy. Po konzultacích s docentem Josefem Daňkem jsem dostala nápad tohoto odloučení využít. V Praze jsem si zapisovala každý den do deníčku jednu větu spojenou s mou rodinou. Byly to věty týkající se toho, jak se cítím nebo konkrétní přepis rozhovorů, vedené po telefonu s rodinou na dálku. Text jsem doplnila o velmi rychlou, někdy automatickou kresbu. Vždy se vztahovala k textu, reagovala na něj a doplňovala ho. Nebylo to pravidlem, někdy naopak existovala kresba jako první. Tak vznikl soubor kreseb, které jsem sbírala po dobu jednoho roku.

2.1.1. Kresby

Během sběru jsem si uvědomila, že množství kreseb odhaluje určité zajímavosti. Například, že některé výroky se opakovaly: *Pusu*, *Dnes nevolám*, *Co naděláš*, apod. Bez kontextu znalosti mé rodiny by samotné výroky asi někdo občas nepochopil, například když mě bratr špičkoval a jmenoval mě Pražskou olihni. Vznikaly tak legrační kresby, jež byly shledány jako humorné až díky časovému odstupu v porovnání s kresbami jinými. Dohromady jich bylo asi přes sto padesát.

21) Většina otcových odpovědí přes sociální sítě.

22) Možná rizika navštívení rodiny.

23) Já jako pražská oliheň.

2.1.2 Audio

Druhá část „sběru“ naopak vznikala v mé rodné Olomouci. Když jsem byla na víkend doma, nahrávala jsem si na mobil audio nahrávky. Často šlo o rozhovory s mými rodiči a bratrem během oběda nebo kávy, za kuchyňským stolem (ten je pro mě jako symbol setkávání). Snažila jsem se zachytit rodinnou atmosféru, včetně mlaskání nebo řinčení nádobí, zapnuté televize, kňučení psa apod. Během sběru audionahrávek jsem si uvědomila podobnost s kresbami. Některé vybočovaly nad ostatními právě svou humornou stránkou, hláškami, neobvyklostí apod. Například když matka a otec byli na procházce a moje matka ji popisovala přes minutu a do nejmenšího detailu se rozpovídala o tom, co všechno viděli. Nebo v jedné audionahrávce z rána, kdy byl můj otec ještě velmi rozespalý. Matka se ho zeptala, co má proti termoskám, že je zásadně neumývá. Můj otec velmi suše, s notnou dávkou nelibosti v hlase odpověděl: „Protože je nenávídím.“

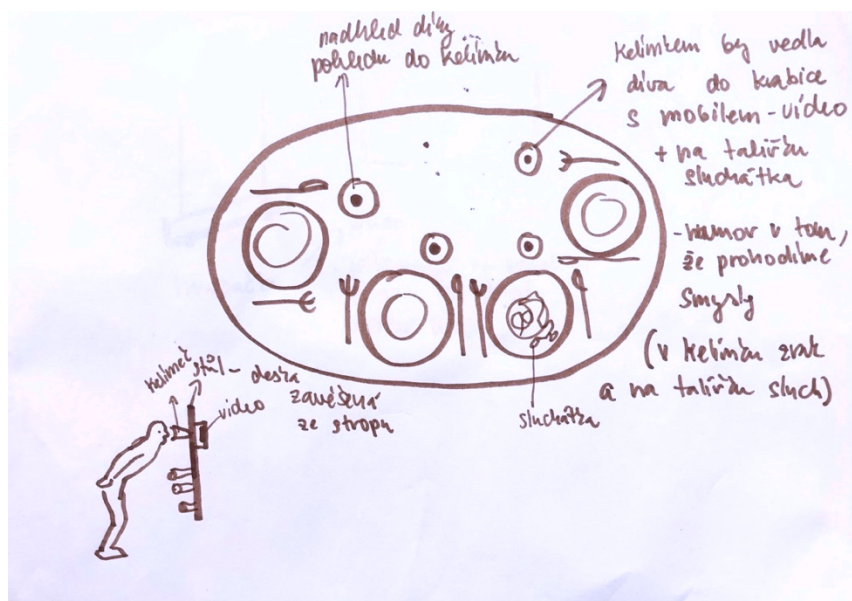
Název	Datum změny	Velikost	Druh
Boza, dceru poznáš ne, jak v nebi, přáteli budme dluhy si platme, moje učení .m4a	14. června 2021 14:40	2,8 MB	Apple...G-4 audio
Bracha, Filip.míra.m4a	14. června 2021 14:40	21,5 MB	Apple...G-4 audio
Bracha, umění, středa mobilu třeba, ja jsem hrozny dítě Miso .m4a	14. června 2021 14:40	24,8 MB	Apple...G-4 audio
Co je pusacku? Prochazka, záznamy stejný, škola životem v Olomouci-23.m4a	14. června 2021 14:40	2,4 MB	Apple...G-4 audio
Dá se zvyknout, hubnutí, ženský a chlapi to mají jinak, zrychlení života, nehraj tvrďacku.m4a	14. června 2021 14:40	2,6 MB	Apple...G-4 audio
Dezinfekce, bracha, sladíš život, virus pozor, umělci to mají podávány vsude.m4a	14. června 2021 14:40	12,3 MB	Apple...G-4 audio
Hovor s telefonem, káčení stromu, není dobře psychicky .m4a	14. června 2021 14:40	3,5 MB	Apple...G-4 audio
Jiná doba,větší zima, coronavirus víc se topí , zase to nějak přežijeme .m4a	14. června 2021 14:40	5,4 MB	Apple...G-4 audio
Perína, ja už nebudu přemýšlet,hra se slivkou, Trnka .m4a	14. června 2021 14:40	11,9 MB	Apple...G-4 audio
Proč zásadně neumyvas termosky? Co u myslicich osob, kdo to má sledovat?jaderny bomby.m4a	14. června 2021 14:40	8,4 MB	Apple...G-4 audio
Rodina-prohlížení fotek, přemýšlím dopředu-odjezd.m4a	14. června 2021 14:40	2,7 MB	Apple...G-4 audio
Takova historka s hokejem a boxem, 43/00.m4a	14. června 2021 14:41	23,5 MB	Apple...G-4 audio
Teta Jindra.m4a	14. června 2021 14:41	10,1 MB	Apple...G-4 audio
Vajččka, něco by se nemělo osulit, oceňovat školní jídelnu.m4a	14. června 2021 14:40	2,6 MB	Apple...G-4 audio
Zabíla vidličkou, čas, pepř, nová éra.m4a	14. června 2021 14:40	2,9 MB	Apple...G-4 audio

24) Složka s audionahrávkami.

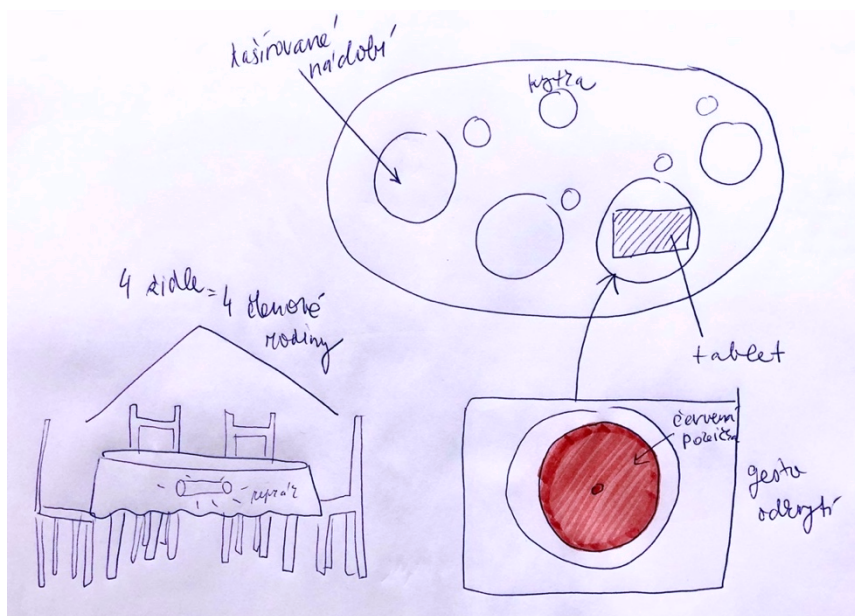
Skrze tyto dvě media, tedy kresby a audionahrávky, jsem zachycovala vtipy své rodiny. Uvědomila jsem si, že rodina a humor v ní je téma, které chci dál zpracovávat. Jak tahle dvě média prezentovat? Propojit ho třetím, videem. A tak vznikl nápad videoinstalace.

2.2 Videoinstalace

Když jsem přemýšlela, co bude srdcem videoinstalace, ihned mě napadl stůl. Za stolem obědváme každou neděli u nás doma. Většina audio nahrávek vznikala právě během nedělního oběda. Je to místo, kde se vždy všichni scházíme, místo, kde si povídáme a užíváme si dobré jídlo. Tak vznikaly první návrhy, jak by instalace mohla vypadat.

25) Jeden z prvních návrhů.

26) Jeden z posledních návrhů.

2.2.1 Video

Dostala jsem nápad, že jeden z obědů natočím z ptačí perspektivy dohromady s rodinou. Využila jsem lampy nad stolem, umožňující pohled shora, který jsem chtěla kvůli nadhledu, jež automaticky tímto umístěním vzniká. Chtěla jsem zachytit odlehčenou atmosféru komunikace a procesu jezení jídla za stolem, protože tato činnost provází i většinu zmíněných audionahrávek.

27) Začátek oběda, snímek z videa.

28) Konec oběda, snímek z videa.

Videí vzniklo během toho dne několik. Nevěděla jsem jistě, které nakonec půjde k audionahrávkám nejlépe. A tak jsme s kameramanem zkoušeli několik způsobů. Listovala jsem deníčky s kresbami, on pobíhal kolem a různě na ně zaostřoval. Nebo staticky natáčel ze štaflí, jak jednotlivými listy otáčím.

29) Natáčecí set. Zachycení mého přirozeného prostředí – kuchyně.

30) Jedno z videí, které jsem nakonec nepoužila.

Po dlouhém kombinování, stříhání a konzultacích jsem došla k názoru, že kresby jsou pouhým artefaktem zachycení mého vnitřního vztahu k rodině. Zbytečně jsem jim přikládala tak kardinální důležitost. Stojí na samém počátku, ale jsou jen odrazovým můstkem. Především mi jde o popsání atmosféry umožňující vznik humoru. Proto jsem se rozhodla pro video z oběda s ostatními členy rodiny. Humor přeci jenom funguje na základě určité konfrontace, kterou bych sama se sebou vytvářela velmi obtížně. Zvuk u videa jsem nepoužila původní, ale namontovala jsem tam vybraná audia.

2.2.2 Třídění audionahrávek

Audio jsem vybírala podle jednoduchého klíče: vtipná situace, vzniklá na popud jednoho člena mé rodiny. Probírala jsem se nahranými osmi hodinami záznamů, nakonec našla ke každému členu rodiny (otec, matka, bratr a já) kolem čtyř nahrávek. Podle délky, srozumitelnosti a vzájemné kompatibility pak vybrala za každého člena jeden zvukový výsek. Ty jsem pak dala dohromady a namontovala na ně obraz z rodinného oběda. Video tak má přes tři minuty.

2.2.3 Stůl a nádobí

Když jsem se dívala na všechny záznamy z videí a přemýšlela nad finální instalací, ihned jsem si vzpomněla na jednoho umělce. Jeho jméno je Daniel Spoerri. Vytvářel asambláže, při nichž lepil nebo zalíval předměty na stole, tak jak je tam ponechal on sám, nebo skupina přátel. Nakonec stolu uřízl nohy a vystavoval je jako obrazy.

31) Spoerriho stůl, který je květinou ve váze velmi podobný tomu u nás doma.

Chvíli jsem byla ovlivněná jeho perspektivou shora. I video jsem přeci tak měla natočené, říkala jsem si, že by pak i instalace mohla pracovat se změnou pohledu. A tak přicházely nápady jako převrácení nádobí, spatření věcí pouze když si pozorovatel pod stůl lehne apod. Nakonec jsem došla k závěru, že mi jde opět hlavně o zachycení atmosféry. My doma jíme u stolu obyčejně, tedy sednutím na židli a přisunutím se k desce stolu. Tak jsem se rozhodla to udělat i na instalaci. Kde však bude video, pokud se bude za stolem sedět? Na zdi? Jako obraz? Něco se mi na tom stále nezdálo, a tak jsem se uchýlila zpět ke kresbám.

Předměty v instalaci jsem chtěla montovat různými způsoby. Věděla jsem, že pokud video zachycuje reálný stůl u nás doma, tak stůl v instalaci bude pouze napodobovat a připomínat ten olomoucký.

Po dlouhých úvahách jsem došla k názoru, že nejlepší bude nádobí na stolech kaširované (přemýšlela jsem i nad plastovým, keramickým apod). Jako vzor tohoto nádobí jsem pak využila přímo ornamentů z kreseb deníků. Vytvořila jsem tak artefakty mého vztahu k rodině, odkázala jsem tím na samotný vznik nápadu.

32) Kaširování nádobí.

33) Kaširované artefakty se vzorem z kreseb.

Stůl jsem se rozhodla duplikovat (identický jako ten náš doma, jen o malinko větší), sestavit mi ho pomohl přítel. Vznikl tak oválný tvar, který mi už od dětství přišel hezký, ale ne příliš praktický. Při jídle z něj padaly ruce. S odstupem času na to člověk opět vzpomíná rád a vzpomínka mu přijde zábavná. Proto ovál zůstal.

2.2.4 Pod pokličkou

Stůl a kaširované nádobí s námi byly v pokoji celý měsíc. Nádobí jsem přeskládávala, zkoušela různé látky pro ubrus (papír, balicí papír apod.), vymýšlela na něm vtipné instalace z věcí, které zazněly ve finálním videu. Nakonec jsem do instalace žádné další objekty nezahrnovala. Odváděly by pozornost dalšími směry a to jsem nechtěla.

Po dlouhé době přišel nápad, který považuji za pomyslnou tečku v přemýšlení, nad konečnou podobou videoinstalace. Bylo to pouhé gesto pramenící z fráze „pod pokličkou“. Fráze jejich aktualizací často nabývají vtipný charakter. „Co zůstane doma, zůstane pod pokličkou.“ Tablet s videem jsem upevnila pod jeden z nakaširovaných

talířů, na něj jsem dala červenou pokličku (červenou proto, aby přitáhla pozornost). Instalace nebude funkční beze mě, já budu ta osoba, která ji musí začít. Jsem to přeci nakonec já, kdo vás zve „pod pokličku“ mé vlastní rodiny. Proto ji na začátku instalace odklopím a tím spustím video s kuchyňským halasem. Zvuk bude vyházet z pod stolu. Talíř s videem bude umístěn na místě, které je mé i u nás za stolem doma.

34) Gesto odkrývání pokličky.

Při tomto nápadu jsem se taktéž krom fráze „pod pokličkou“ inspirovala Tomášem Kotíkem a jeho výstavou v MeetFactory. Jako rockový muzikant pracoval s hudbou, uzavřenou do zvukotěsných boxů. Jejich otevíráním se tak člověk blížil k hudbě, něčemu živému zavřenému do bedny.⁵⁶

⁵⁶ Tom Kotik (US): (re)vize. *MeetFactory* [online]. Praha: MeetFactory, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/detail/tomas-kotik-revize>

35) Tom Kotík v MeetFactory a jeho *(re)vize*.

Gesto otvírání, odklápění mi přijde významově velmi silné. Dostáváme se tak pod povrch, vlastní vůlí k něčemu, co by jinak zůstalo skryto.

2.2.5 Ubrus

Abych celý koncept uzavřela a pomyslně se vrátila na začátek, pokreslila jsem tužkou látkový ubrus. Podobně jako předtím vzniklé kresby doplňovala a reagovala na text, vztah k rodině. Zachytila jsem klíčová slova audionahrávky nebo také jen ta, které mě něčím zaujaly a osobně mi přišly zajímavé.

36) Část pokresleného ubrusu v kombinaci s kaširovaným talířem.

2.3 Výsledek

Výsledná instalace byla k vidění během obhajob. Byl to stůl se čtyřmi židlemi, aby se pozorovatel dostal na místo jednoho ze člena rodiny, aby se lépe vžil do atmosféry rodinné rozpravy nad stolem. Na stole ležel pokreslený ubrus a kaširované nádobí podobně rozložené jako u nás doma, když jsem natáčela video. V jednom z talířků byl zabudovaný tablet, přikrytý pokličkou. Video v tabletu se spustilo až při odkrývání pokličky (mnou, mechanicky). Zvuk vycházel z reproduktorů upevněných pod stolem.

37) Hotová instalace v mém pokoji.

3. Humor ve výuce

V úvodu výše jsem popisovala humoru obecně. V následující kapitole rozeberu podrobněji humor ve výuce. Odpovím na otázky ohledně jeho vzniku, zda by měl mít ve škole místo, jaký má charakter a kdo ho produkuje. Vysvětlím mé stanovisko, s nímž na humor ve výuce v této diplomové práci nahlížím a ukážu možné návrhy lekcí realizovaných v praxi.

Vzdělávání si zpravidla spojujeme s institucí školy, kterou vnímáme jako věc v našich životech svrchovaně vážnou. Přitom vzdělání souvisí se zájmem o svět. A průvodcem tohoto zájmu je radost. Ta je také známkou důvěry. Této podobě humoru se chci věnovat. Nejde mi o deptající humor, spojený například s jízlivostí, výsměchem, posměchem, vyjádřením triumfu, agresivity, nadřazené pýchy, anebo podobami smíchu spojenými s ironií.

Ve škole se odehrává velká část našich životů a tak se v ní - stejně jako kdekoli jinde - humor může objevit různou měrou. „Smějeme se všemu, co nějakým způsobem narušuje standardní školní skript, tak jak jej známe a máme zažitý.“⁵⁷ Je humor pouhou revoltou proti školnímu systému? Zdání může klamat.

3.1. Kdy vzniká?

Myslím si, že vznik humoru můžu nejlépe ukázat na makroteoriích komiky. Již výše zmíněný Vladimír Borecký upozorňuje, že neexistuje čistá forma makroteorie, proto je i jejich třídění velmi problematické.⁵⁸ Vyčleňuje hlavní tři.

Teorie superiority připisuje podstatu komiky určité převaze nebo nadřazenosti. Postihuje především ironii a naivitu. Mechanismus, který ji vyjadřuje, může být nazván

⁵⁷ ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4, str. 144.

⁵⁸ BORECKÝ, Vladimír. *Teorie komiky*. Praha: Hynek, 2000. Dílna (Hynek), str. 13-28. ISBN 80-86202-65-8, str. 45-47.

atakem, určitou agresí. Ve škole jsou role jasně vymezeny, učitel má autoritu (profesní, nejlépe i osobní). Proto může být terčem humoru, když je jeho autorita různými způsoby napadána. To samé platí naopak. Pokud učitel nechá studenta chvíli vykonávat jeho práci, může tak vznikat určitá komika. „Je tudíž příjemné být tím, kdo se směje, ale nikoli tím, komu se ostatní smějí.“⁵⁹

Existuje také tzv. „gelotofobie“, tedy strach z výsměchu.⁶⁰ Výsměch by se neměl ve výuce objevovat. „Laskavý humor je protikladem každého posměchu, potupy a ironie, k nimž se žádný skutečný pedagog nemůže nikdy snížit, i když musí svůj humor osvědčit také v okamžiku, kdy se například svévole a rozpustilost mladých otočí proti němu samotnému.“⁶¹ Podle studie Šed'ové je však vyjednávání o moc silně zastupováno, hlavně ze strany žáků. Co si pod těmito útoky představit? Např. odmítání pomoci od učitele, zpochybňování jeho autority, nebo „blbiny“, které vnímá jako vtípky vzniklé z nudy.⁶²

Principy této teorie tak nejsou od praxe tolik vzdáleny, jak bychom si mohli představovat. Rebelie však může něco přinášet, ale o tom se rozepíšeme až v kapitole, kdy budu vysvětlovat určité funkce humoru ve škole.

Teorie inkongruence funguje na nesourodosti prvků, které ji tvoří. Dětem už od mala připadají vtipné opaky, nesmysly. Neznáte knihu *Ema naopak*? Je v ní holčička, co si oblíká kalhoty na hlavu, triko na nohy a nebo se chová zle. Veškerá komika plyne z odlišností, jež by „správná“ Ema nikdy neudělala.

Humor ve výuce výtvarné výchovy může fungovat dost podobně. Pokud je žák vizuálně gramotný, čerpá ze svých prekonceptů a dokáže s již zažitými obrazy pracovat dále v konkrétním kontextu. Často se však může stát, že konkrétní situace v žákovi vyvolá neočekávaný obraz, díky němuž vznikne něco nového, komického (např. aktualizované podoby Mony Lisy, nosící roušku, apod.).

⁵⁹ ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4, str. 16.

⁶⁰ Tamtéž, str. 16.

⁶¹ PELCOVA, N.: Radost a humor ve výchově in *Výchova – téma k promyšlení*. Sborník příspěvků přátel, kolegů a žáků vydáný u příležitosti osmdesátých narozenin profesora ROESELVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-129-X, str. 61-62

⁶² ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4.

Na podobném principu srovnávání obrazu z podvědomí a obrazu aktuálního v určité situaci funguje lidská imaginace, která je ve výtvarné výchově základem pro tvorbu, kreativitu. Mezi uměním a humorem tak existuje úzký vztah.

Analogicky to může fungovat i v jazyce, když například využíváme aktualizované frazémy („Je to jako nosit hipstery na náplavku“, apod.). Tento sémantický mechanismus, dichotomii skript, zkoumají např. Viktor Raskin nebo Samuel Attardo. Popisují z hlediska lingvistického tzv. skripty, tedy významové řetězce doplňujících se párů slov. Skripty vždy zahrnují nějaké typické informace, anebo často opakované, předpokládané. Narušením této předvídatelnosti také může vznikat něco komického, nového.⁶³

Teorie relaxace splývá buď s různými formami zdůrazňující svobodu či s koncepcí přebytečné energie nebo je polarizována mezi přepjetí a uvolnění. Pokud nebudou žáci ve výuce pociťovat svobodu, vytratí se jakákoliv kreativita.

„Humor představuje změnu perspektivy, v jejímž důsledku se vyhneme emocím, jako jsou strach, smutek nebo hněv. Tím pádem dochází k uvolnění energie, kterou bychom spotřebovali na zvládnutí těchto emocí.“⁶⁴ Humor tedy může vznikat i v momentech, kdy vyjadřujeme nějakou obavu, kterou nechceme vyjádřit přímo, kterou by za obvyklých situací společnost považovala za nepřijatelnou. Může nám sloužit k získání informací nepřímou cestou, třeba ohledně nějakého tématu, na nějž bychom se jinak styděli zeptat.

Humor často doprovází smích tlumící negativní emoce a prospívá naší emoční stabilitě. Dokladem toho je například Terapie smíchem provozující už několik let Karel Nešpor v Bohnicích.

Pokud se žáci budou v hodině cítit uvolnění, bude vznikat prostor pro smích a humor a dokážeme vytvořit bezpečné prostředí, v němž budou kreativní a nebudou se bát výtvarně projevit.

⁶³ ATTARDO, Salvatore. *Linguistic theories of humor*. 1994. Berlin: Mouton de Gruyter, 1994, 1 online resource (xix, 426 pages). ISBN 1-282-71409-0. Dostupné z: doi:10.1515/9783110219029

⁶⁴ ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4, str. 18.

3.2. Kdo se směje?

Protože se zaměřuji přímo na výuku, ne na celý školní systém, popíši pouze humor ze strany učitele nebo žáka (či skupiny žáků).

Učitel může vtipem aktivně posilovat svou autoritu a vytvářet s žáky jakousi společenskou úmluvu (např. proti škole, jinému učiteli či třídě). Může to pro něj být určitým oddechem od jasně stanovených rolí.⁶⁵ „Humor odlehčuje výchovné situace, je to Nohlův recept proti „vyhoření“ učitele i proti trápení dítěte ve výchově a při vzdělávání.“⁶⁶

Je ovšem důležité zmínit, že odhadnout míru komičnosti je velmi těžké. Někdy učitel svou extravagancí vyvolá spíše zmatení či trapnost než zamýšlený účinek zaujmout. Pokud se učitel směje záchvatem smíchu nepřiměřenou dobu, žáci mohou být trochu vykolejení.

Občas se učitel ani nesnaží být vtipný a stejně je. Například když se stane nějaká náhoda rozvracející obyčejný řád, rutinu (učitel přijde pozdě, přerekne se, má tričko naopak apod.). Je to příklad, kdy je pasivní. Stejně jako když o to být vtipný opravdu nestojí, je však žáky stavěn do pozice, kdy se jim jako vtipný jeví. To pak často bývá terčem žákovských kratochvílí, nebo je v něčem nekompetentní (nezapne projektor).

Jak jsme psali výše, humor učitele mířený k žákům by neměl mít výsměšný, sarkastický charakter. Kantoři by se měli snažit spíše o laskavý vtip, který dokáže vyřešit řadu problémů, napomáhá k dobrému klimatu ve třídě. „Jemný humor patří odevždy k projevům moudrosti.“⁶⁷

Pokud je aktivním žák, je tvůrcem humoru. Ten může být mířen jak na učitele, tak na spolužáky nebo přímo na něj samotného. Pokud je pasivní, je terčem komiky on. Je to podobný princip jak u učitele. Pasivním je, když se například přerekne, nebo se mu třída

⁶⁵ ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4, str. 118.

⁶⁶ PELCOVÁ, N.: Radost a humor ve výchově in *Výchova – téma k promyšlení*. Sborník příspěvků přátel, kolegů a žáků vydáný u příležitosti osmdesátých narozenin profesora ROESELVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přepřac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-129-X, str. 62

⁶⁷ Tamtéž, str. 62.

směje za mudrování, chytračení. Aktivním, pokud blbiny a vtípky vymýšlí on sám, nebo se na nich podílí (boj o pozornost, vyrušování výuky, porušování zákazů, posílání psaníček,...).

Pokud si ze žáka dělá legraci učitel, může jít o reakci na jeho předešlé chování a může to být jistá podoba sankce. Někdy si učitel udělá z žáka legraci proto, aby si naklonil celou třídu a tím se jim přiblížil. Může jít například o opakování žákovských hlášek, které zabodovaly dříve.

S vtipnými studenty se pak často směje celá skupina, protože drží při sobě, čímž se mezi nimi vytváří sounáležitost.

3.3 Jaké má hranice?

Humor má několik hranic. Aby bylo něco chápáno jako humorné, musí být vyslán „signál, že to, co se říká, není myšleno vážně.“⁶⁸ Existuje výzkum potvrzující subjektivní povahu humoru a jeho nejednoznačnost. Výzkumníci nahrávali páry během diskuze, následně každý z nich měl na nahrávce označit, kdy partner a oni sami použili humor. Pouze ve třetině případů došlo ke shodě. Jak vidíme, je velmi těžké se shodnout co je za hranicí humoru, když humor často ani nepoznáme.⁶⁹ Učíme se ho rozpoznávat celý život. Pokud ho zapojíme do naší výpovědi, musíme dobře znát kontext komunikační situace a našeho komunikačního partnera. Vysílané signály musí být čitelné a pro adresáta srozumitelné.

Proto je humor kognitivní záležitostí, kdy v komunikaci rozlišujeme už zmíněný signál. Toto rozpoznání tak může analogicky napomáhat dalším schopnostem, jako je například kritické uvažování, v němž též rozpoznáváme určité signály neobvyklosti (fake news, manipulace, apod.).

S kognitivní stránkou souvisí emocionální. „Přítomnost emocí bývá manifestována úsměvem či smíchem. Obvykle se s humorem spojují emoce pozitivní, v některých případech však může humor vyvolat také negativní emoční odezvu, například je-li jeho součástí výsměch vůči adresátovi. Emocionální nasycenost humorných incidentů implikuje možnost, že se emoce budou přenášet na zdroj humorného sdělení (učitele) a na jeho obsah (vyučovací látku).“⁷⁰ Můžeme jej tedy dále dělit na humor s návazností na vyučovací látku a bez návaznosti, tedy různé osobní vtípky nebo příběhy, anekdoty.

Vyčlenit vhodný nebo nevhodný humor je kvůli jeho subjektivnímu rázu velmi těžké. To co by nám přišlo nevhodné a považovali bychom to za příliš drsný černý humor,

⁶⁸ ŠEĎOVÁ, Klára. Pedagogické efekty humoru ve výukové komunikaci. *Pedagogika*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, roč. 62, č. 4, s. 426-441. ISSN 0031-3815, str. 427.

⁶⁹ ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4, str. 22.

⁷⁰ ŠEĎOVÁ, Klára. Pedagogické efekty humoru ve výukové komunikaci. *Pedagogika*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, roč. 62, č. 4, s. 426-441. ISSN 0031-3815, str. 427.

může Angličanům připadat naprosto v pořádku.⁷¹ Ze stejného důvodu je obtížné rozlišit pozitivní (posilující solidaritu) nebo negativní humor (výsměch, ironie).⁷²

V několika studiích je doloženo, že humor zkvalitňuje výuku (Morrison 2008, Jonas 2010, Wanzerová a kol. 2010, Ziva 1988, Bingham a Hernandez 2009). Na druhé straně se však také polemizuje nad tím, zda nedochází k rozkladu morálky nebo snížení efektivity výuky.

Hranicí také může být, zda humor tvoříme a jsme aktivní nebo přijímáme a jsme pasivní, dále podle toho, kdo jej tvoří a přijímá, podle záměrnosti nebo připravenosti.

⁷¹ Humor v edukačních souvislostech [přednáška]. *YouTube* [online]. Hradec Králové: Pdf UHK, 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ULTDrrYf4XU&ab_channel=PdfUHK

⁷² ŠEĎOVÁ, Klára. Pedagogické efekty humoru ve výukové komunikaci. *Pedagogika*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, roč. 62, č. 4, s. 426-441. ISSN 0031-3815, str. 429.

3.4. A je vlastně potřeba?

Hayová humoru připisuje tři základní funkce. Psychologickou, solidární a boj o převahu. Málodky se vyskytují v čisté podobě, často se prolínají nebo jsou doplněny o další.

Z psychologického hlediska může být humor využíván v momentě, kdy se konverzace zdá být z nějakého důvodu těžká.⁷³ Může téma buď odlehčit, nebo poskytnout přemostění k něčemu jinému, jiné a příznivější situaci, vzdělávací či tvořivě lepší atmosféry. Poskytuje vnitřní svobodu, kdy se můžeme rozhodnout v těžké konverzaci zůstat nebo se jí pomocí humoru vyhnout, vzdálit. Může nám pomoci vyrovnat se s určitým na osobnost pocíťovaným tlakem. Například když jsou žáci svázáni pravidly nebo se ve výuce nudí. „Humor je relativně bezpečný způsob, jak odreagovat tenzi ve škole.“⁷⁴

Nemusí však jít vždy o nějakou transformaci nepříjemných emocí, může jít i o ventilaci potlačovaných impulzů.⁷⁵ Snižuje možný strach vnímaný žáky.

Solidaritě posilují žáci nejčastěji mezi sebou, někdy však i s učitelem v rámci třídy. Tedy skupina spolu se smějících jasně ukazuje, kdo je její součástí a kdo ne. „Kdo není proti nám, je pro nás.“⁷⁶ Humor přispívá k fungování třídy, posiluje vztahy mezi jedinci, mezi dospívajícími a dospělými. Má v tomto smyslu důležitou moc, která se podílí na harmonii školy. Navzdory tenké hranici a paradoxu, který je potřeba rozvíjet a učit se jej rozpoznat a využít ve školní praxi, vyhnout se útočné povaze humoru, kdy má například formu boje o převahu ve skupině.

„Humor je formou útoku, tvůrce humoru vždy adresuje objektu svého žertu určitou dávku agrese byt' je tato agrese zjemněna a maskována hravou a nezávažnou

⁷³ Hay, J. (2000). Functions of humor in the conversation of men and women. *Journal of Pragmatics*, 32 (6), str. 738.

⁷⁴ Humor v edukačních souvislostech [přednáška]. *YouTube* [online]. Hradec Králové: Pdf UHK, 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ULTDrrYf4XU&ab_channel=PdfUHK, (1:32:08).

⁷⁵ ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4, str. 147-148.

⁷⁶ Kdo není proti nám, je pro nás. Marek 9,40. *Bible* [online]. 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://bible.patroni.cz/index.php?id=24644>

formou, kterou na sebe humorné incidenty berou.“⁷⁷ „Učitelé častěji odkazují k mocenské funkci humoru, zatímco u žáků je dominantní využití humoru jako prostředku k budování solidarity ve skupině.“⁷⁸

Na paradox harmonizační a útočné stránky upozorňuje Šedřová ve svém výzkumu a dochází k pozitivnímu výsledku. Tvrdí, že „školní humor lze všeobecně interpretovat jako útok na institucionální řád školy. Díky ambivalentní povaze humoru jde však o útok fiktivní, který má současně stvrzující funkci.“⁷⁹ Ukazuje na fakt, že humor odstraňuje tlak a pomáhá vytvářet školu tak, jak ji máme zažitou i my sami. Školní humor je vytvářen po generace, proto získává jakousi rituální podobu amoebního charakteru. Humor by tedy ve škole určitě chyběl, kdyby se z ní nějak musel odloučit, protože s institucionálním charakterem funguje symbioticky.

Kdy však humor chybí? Touto otázkou se můžeme znovu vrátit ke kapitole, v níž jsme se zabývali vznikem humoru. Protože v momentě, kdy chybí, má tendenci se rodit. Není však možné, že by humor byl ve škole permanentně. Chyběl by mu právě protipól, kdy by ho byla potřeba. Tento protipól může být například nuda, nebo příliš obyčejný den ve škole.

Distance vznikající v pauzách, kdy humor neeskaluje, je nutná. „Distance je protiváhou empatie. Umožňuje nám odstoupit od problému a nahlédnout ho zvenčí, neutonout v něm. Člověk by se tedy měl naučit pohybovat mezi dvěma póly – mezi zaujatostí, ztotožněním, a analytickým zkoumáním.“⁸⁰

S humorem pak neodmyslitelně souvisí kreativita zahánějící jakoukoliv nudu v podobě vymyšlených žákovských blbin, vtípků, anebo kreslení karikatur učitele.

⁷⁷ ŠEĎOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4, str. 164.

⁷⁸ Tamtéž, str. 148.

⁷⁹ Tamtéž, str. 172.

⁸⁰ ROESELLOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přepřac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-129-X, str.16

3.5 Jak vypadá v praxi?

V praxi jsem chtěla docílit, předání dětem didaktického projektu v dostatečné intenzitě (zamyšlení nad vztahem k rodině, její další poznávání, emoce týkající se domova), zároveň však odlehčeně a s humorem.

Téma rodiny jsem si vybrala v návaznosti na mou vlastní autorskou práci. Díky ní jsem sama věděla, že je to téma citlivé, vážné, ale obsahuje i aspekty možného vzniku humoru. „Výchovná role našeho oboru staví na vcítění se a uvědomování si vlastních reakcí. Uvědomování si sebe sama, křehkého dění ve vlastním nitru a reflektování vnímaných postřehů a zážitků otevírá cestu k poznání světa.⁸¹ Rodina totiž přímo souvisí s jejich každodenní zkušeností a tvoří velkou část vzpomínek. Chtěla jsem si vybrat silné téma, které by ve spojitosti s principy podporujícími humor mohlo přinést zajímavé koncepty a výsledky. „Vnímání, prožívání a projevování podporuje silné téma a především jeho motivace. Tou bývá slovní navození vzpomínek, smyslový podnět, skutečný zážitek, věcná nebo citově zbarvená informace, souvislost mezi jevy nebo mezi vlastním pohledem a pohledem umělce.“⁸² Toto téma je velmi intimní, proto jsem se vždy snažila klást citlivé otázky a humor používat v přijatelné míře. Zaměřila jsem se tedy na problematiku didaktického uchopení humoru a zda je potřebné ho využívat v každé lekci.

Téma rodiny má mnoho přesahů, jedná se totiž o „nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace, potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“⁸³ Pokud jsme se během praxe se studenty nějakého přesahu dotkli, vždy jsme na něj upozornili, aby si uvědomili jeho mnohovrstevnatost.

Praxe probíhala během covidové epidemie, kdy jsme museli být všichni v karanténě. Bohužel mi přímou výuku narušila nařízení vlády. Protože byla ve školách

⁸¹ ROESELVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přepřac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-129-X, str. 13.

⁸² Tamtéž, str.46.

⁸³ HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0, str. 67j

zrušena nebo velmi omezena výuka výtvarné výchovy, musela jsem si pro praxi sehnat děti, které ji se mnou měly dobrovolně.

Přiložené návrhy jsou možná řešení, jak uplatnit didaktický potenciál humoru, odlehčení, reflexe. Upozorňuji, že aspekt humoru nemusí být zastoupen v co největší míře. Pak by mohl působit rušivě a uměle.

Teorie inkongruity a relaxace jsem využila především v prvních lekcích, kdy jsme se seznamovali a já se snažila vytvořit pro studenty příjemné prostředí, v němž budou chtít sdílet své zážitky z tvorby a pojmenovávat některé skutečnosti týkající se rodiny, komunikace apod.

Funkci humoru vidím v souvislosti s tématem rodiny především jako prostředek pro uvolnění tenze, zvědavosti, tedy v jeho psychologické povaze (rozebíranou výše). Je nutná velká citlivost ve vedení těchto hodin, pokud se to s humorem přežene, může shodit intimitu. Učitel musí být i humoristou, jenž opatrně reaguje, uvědomuje si subjektivitu každého studenta, ale i třídy jako celku.

3.5.1 Možné návrhy příprav a jejich realizace

Návrhy jsem konzultovala s vedoucím diplomové práce Janem Pfeifferem a s Mariannou Sršňovou z ministerstva školství a také s paní Leonorou Kitzbergovou, vedoucí mé souvislé pedagogické praxe.

Praxe probíhala v počtu osmi studentů (dva studenti gymnázia, šest studentů SŠ řezbářské Tovačov), konstantně na každé lekci bylo ale jen kolem pěti studentů. Výuka se konala distanční formou a skládala se z pěti lekcí probíhajících pět dnů po sobě. Každá lekce trvala 2x45 minut, poslední se závěrečnou reflexí tři hodiny. Snažila jsem se vždy o to, aby tvoření trvalo přiměřeně stejnou dobu jako následný čas pro reflexi, kterou považuji za stěžejní.

Pro každou z lekcí platily očekávané výstupy vzdělávání, proto je uvádím zde na začátku, než předložím konkrétní návrhy hodin. Čerpám ze vzdělávacího plánu pro gymnázia, jednotlivé výstupy platí pro studenta – žáka ve věku okolo 14 -18 let.

RVP GV:

„Obrazové znakové systémy

- Porovnává různé znakové systémy, např. mluveného i psaného jazyka, hudby, dramatického umění.
- Rozpoznává specifčnosti různých vizuálně obrazných znakových systémů a zároveň vědomě uplatňuje jejich prostředky k vytváření obsahu při vlastní tvorbě a interpretaci.
- V konkrétních příkladech vizuálně obrazných vyjádření vlastní i umělecké tvorby identifikuje pro ně charakteristické prostředky.
- Pojmenuje účinky vizuálně obrazných vyjádření na smyslové vnímání, vědomě s nimi pracuje při vlastní tvorbě za účelem rozšíření citlivosti svého smyslového vnímání.
- Při vlastní tvorbě uplatňuje osobní prožitky, zkušenosti a znalosti, rozpozná jejich vliv a individuální přínos pro tvorbu, interpretaci a přijetí vizuálně obrazných vyjádření.
- Na příkladech objasní vliv procesu komunikace na přijetí a interpretaci vizuálně obrazných vyjádření, aktivně vstupuje do procesu komunikace a respektuje jeho pluralitu.

Znakové systémy výtvarného umění

- Nalézá, vybírá a uplatňuje odpovídající prostředky pro uskutečňování svých projektů.
- Využívá znalosti aktuálních způsobů vyjadřování a technických možností zvoleného média pro vyjádření své představy.
- Své aktivní kontakty a získané poznatky z výtvarného umění uvádí do vztahů jak s aktuálními i historickými uměleckými výtvarnými projekty, tak s ostatními vizuálně obraznými vyjádřeními, uplatňovanými v běžné komunikaci.
- Samostatně experimentuje s různými vizuálně obraznými prostředky, při vlastní tvorbě uplatňuje také umělecké vyjadřovací prostředky současného výtvarného umění.

Umělecká tvorba a komunikace

- Vědomě uplatňuje tvořivost při vlastních aktivitách a chápe ji jako základní faktor rozvoje své osobnosti, dokáže objasnit její význam v procesu umělecké tvorby i v životě.

- Na příkladech vysvětlí umělecký výraz jako neukončený a nedefinitní ve svém významu; uvědomuje si vztah mezi subjektivním obsahem znaku a významem získaným v komunikaci.
- Uvědomuje si význam osobně založených podnětů a vznik estetického prožitku, snaží se odhalit vlastní zkušenosti s uměním, které s jeho vznikem souvisejí.⁸⁴

Dále uvádím svých pět konkrétních příkladů, jak jsem se snažila ošetřit zapracování aspektů humoru do školní praxe.

3.5.1.1 Korespondence

Časová dotace úkolu: 90 minut

Cílová skupina: Studenti střední školy, skupina 5 studentů (kvůli distanční výuce)

Námět: Forma komunikace v rodině přes zprávy

Klíčová slova: zpráva, meme, rodina, komunikace, absurdita, vztah, humor, internet, realita

Inspirační východiska:

Vlastní zkušenosti komunikace s rodinou

Vendula Chalánková: přepis sms

Internetové stránky tvořící meme (Made in malování, 9gag, TMBK,...)

Barbara Kruger (fotky s nápisy)

Otázky ohledně charakteru rodinné komunikace (zda je podobná ve všech rodinách, jak a na jakých platformách probíhá, jak se může lišit komunikace přes mobil a face to face)

Širší kontext:

Lekce se zabývá komunikací v rodině více do hloubky, konkrétně na komunikaci vedenou přes mobil. Dotýká se technologického pokroku, přímo ovlivňujícího a měnícího dnešní společnost. O tom, jakým způsobem, jsem probrala se studenty v hodině.

Rozvíjíme i vizuální gramotnost, tím, že se studenty znovu nutíme se zaměřit na zacházení s obrazy a jejich sděleními. „Je tu fotografie, film, reklama, televize, internet, každá domácnost a škola má fotografický aparát i videokameru, upravujeme digitální snímky v počítači, posíláme jako přílohy e-mailů... a všechny tyto aktivity, které

⁸⁴ BALADA, Jan a kol. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3, str. 54-56.

můžeme nazvat zacházení s obrazy, vykonáváme zcela samozřejmě, aniž bychom vůbec uvažovali o latentně přítomných obsazích, s nimiž se často bezelstně identifikujeme.“⁸⁵

Rozdíly mezi internetovou a reálnou komunikací v rodině mohou přinést prostor pro odstup od možné každodenní naléhavosti a humor v řešení „zbytečných“ rodinných záležitostí (teorie inkongruence). I absurdita stereotypu, jež je obsažena ve zprávách s informačním charakterem může být úrodným polem pro vznik odlehčení pomáhající jejich překlenutí.

Motivace: Diskuze nad konkrétní ukázkou rodinné internetové komunikace.

Zadání úkolu: Přečti si internetovou komunikaci se členem rodiny a vytvoř na ni v počítačovém programu meme.

Výtvarné potřeby a pomůcky: mobil, počítač s nějakým grafickým programem (stačí i malování)

Výtvarný problém: práce v grafickém programu, hledání co nejvýstižnější zprávy pro zadaný úkol, přiřazení vhodných obrázků k textu, vytvoření nadhledu u osobních a intimních témat

Humorné prvky lekce:

- vtipná povaha memů
- absurdně praktický charakter rodinných zpráv
- rozdílnost ale také podobnost rodin
- „globálně srozumitelný“ mem vztažen na konkrétní rodinu

Průběh vyučovací jednotky a reflektivní bilance:

Cíl: Žák je schopný převést charakter zpráv s rodinou do obrázku („meme“).

Žák je schopný reflektovat charakter zpráv s rodinou a sdílet své názory ohledně tohoto druhu komunikace.

Žák se seznámí s ostatními účastníky praxe.

Žák je schopný díky reflexi odstupu, který umožní prostor pro vtip.

Přínos pro studenty: Informativní charakter zpráv v rodině může být často velmi humorný pro svou absurditu (stereotyp, strohost, praktická povaha informací). Chci proto, aby se více zamysleli nad vedenou komunikací v rodině a rozdíly komunikace f2f. Umožní to

⁸⁵FULKOVÁ, Marie. *Když se řekne...vizuální gramotnost. Výtvarná výchova*. 2002, (4), 12-14.

také distanční seznámení se ostatními. Studenti se lépe poznají a budou mít menší problém ve sdílení.

Protože to byla naše první lekce, chtěla jsem je lépe poznat. Proto jsem volila seznamovací aktivitu na 20 minut, která probíhala formou diskuze. Každý si měl napsat pět vět, které si myslí, že ho vystihují. Minimálně jedna z nich měla informovat o rodině. Sama jsem se do seznamování zapojila, abych zvýšila pocit bezpečí, nutný pro vznik kreativního prostředí.

V úvodu (motivační fázi) hodiny jsem žákům přečetla následující výňatek zprávy-ideálně i promítat, připravit na tabuli.

Dnes je den matek.

Dojím zmrzku. Koupim dalsi. Jo?

Jo.

Pusz.

Vedla jsem se studenty diskuzi, co si myslí, že následující text je, co v nich vyvolává a co si pod ním představují. Došli jsme k tomu, že jsou to zprávy vedené v rodině. Byl by to odrazový můstek pro kladení otázek a sdílení vlastních zkušeností. Jaké zprávy si vyměňujeme s rodinou? Jaký mají charakter?

Táta mi třeba vůbec nic nepíše. Spíš volá. Oproti tomu mamka, ta mi píše pořád.

Kdy dojdu, jestli dojdu, kup tohle a tamto...

Je fakt, že je určitě rozdíl, jako když se s našima bavím normálně nebo když si píšem. Prostě normálně se rozpovídáme, jsou tam i ty gesta a tak, to v textovce nenajdeš.

No ale moje mamka ta ty gesta nahrazuje smajlíkama. Pošle jich třeba patnáct, fakt úlet.

Moje žádný smajlíky nepíše. Občas je tak strohá, že tu větu ani nechápu a musím volat. Často mi přijde vtipný, když si to představím doslova, ty její suchý smsky.

Po společné diskuzi jsme došli k tomu, že zprávy vedené mezi rodinnými účastníky jsou často praktického charakteru (kdy kdo přijde, co mají koupit, kde jsou).

V tento moment jsme se dostali k tomu, že praktický charakter zpráv často vyznívá vtipně, díky určitému stereotypu, anebo chybějícímu kontextu. O to zábavnější je, když se člověk ke zprávám vrátí s určitým odstupem času.

Další otázka se týkala toho, zda ví, co je to „meme“ (Může se jednat o jakoukoli akci, styl nebo jednání, které je šířeno pomocí internetu (sociálních sítí, blogů, e-mailu, diskusních fór) a šíří se tak, že si jej lidé přeposílají mezi sebou. Internetové memy mohou mít formu slov, obrázků, odkazů, internetových stránek, videí, hashtagů aj.)⁸⁶. Všichni studenti memy znali. Celá diskuze trvala pět minut.

Přešli jsme k výzvě: najdi ve své internetové komunikaci s rodinou výměnu vystihující daného člena. Udělej z ní meme. Každý žák vybere zprávy mezi ním a rodinou, které mu připadají zábavné, absurdní.

Pak z nich budou mít za úkol vypracovat „memečko“ (buď v počítačovém programu nebo kreslené, koláží), metodu si vyberou žáci sami. Na tvoření měli žáci 40 minut. V průběhu tvorby jsme pokračovali v seznamování a dál se bavili o vyznění některých zpráv, rozdílech mezi psaním kamarádovi nebo babičce apod.

Pohybovala jsem se s nimi na jejich osobní rovině, chtěla jsem vytvořit bezpečné prostředí. Proto jsme reflexi věnovali 20 minut.

Společně jsem sdílela obrazovku a jednotlivé práce jsme si ukazovali. Žáci vždy popsali svůj výtvor, co na něm je a osvětlili nám charakter připojeného textu. Aby všichni ostatní meme pochopili, často museli přidat vysvětlující komentář, uvést ostatní do kontextu. Díky povaze zpráv s kombinací obrázku vznikl prostor pro humor. Pokud se však někdo chtěl vyjádřit k vážnému tématu, vykonával tak z vlastní potřeby, díky určitému odstupu ke dříve vzniklé události.

V závěru hodiny jsem jim dala za úkol nafotit 3 fotky zachycující domov. Pokud je už v telefonu mají, mohou si je jen připravit. Tomu, kdo nechtěl pracovat v počítačovém programu jsem dala doporučení, ať si fotografie vytiskne.

⁸⁶ Internetový mem. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Internetov%C>

38) Mamka mi často píše tak, že má pocit, že jsem s ní. Ale já kolikrát vůbec nevím, kde je nebo co po mně chce. A má to tak, i když volá. To už vůbec nechápu. Nemám kamery u ní v práci. Naštěstí!

39) *To jsme se jednou domluvili s tátou, že pro nás přijede na nádraží. Vždycky mi odepíše jen OK, fakt vždycky. No a tak jsem mu psala, že už jsme přijeli. Čekali jsme v té zimě dvě hodiny a pak mi od něj přišlo OK. Jak přijel, strašně se smál, že na to úplně zapomněl.*

40) *Tady je fotka mého psa. Vždycky takto ležel na sluníčku. Tady si myslel, že jsou ty dveře zavřené, ale ony nebyly! Sice jsem žádnou zprávu nenašel, ale rád bych našel. Hodně mi chybí. Umřel nám před rokem a kdyby uměl psát zprávy, určitě by mi poslal toto.*

Mary kupte ještě 2 svíčky
a 20 rohlíků. Díky

Mary kdy přijedeš

Čekáme než
dojede dodávka

Už hodinu

Ok

41) Mamka mi psala co mám nakoupit. No s tou kombinací v dodávce mi to přišlo fakt vtipný. Kdo jako kupuje 20 rohlíků a dvě svíčky?!

Celou lekci hodnotím jako velmi zdařilou. Studenti pochopili zadání a byli velmi komunikativní. Bylo vidět, že je zaměření na charakter rodinné internetové komunikace zaujal. Velmi rádi sdíleli vlastní zkušenosti a diskuzi obohatili podnětnými příspěvky.

Potvrdilo se mi, že pokud se student nechce přímo vyjadřovat k pro něj těžkému tématu, může se uchýlit k možnosti a prostoru pro vznik vtipu, jímž se tomu buď částečně vyhne nebo vytvoří příjemné prostředí pro sdílení. Je velmi důležité vyslechnout každého studenta, vytvářet prostředí bezpečí, při kterém se kreativita může plně projevit. Tvorba je spojena se hrou a ta zase s humorem, odstupem.

3.5.1.2 Recykliteratura

Časová dotace úkolu: 90 minut

Cílová skupina: Studenti střední školy, skupina 6 studentů

Námět: Fotka rodinného prostředí

Klíčová slova: rodina, vztah, humor, internet, realita, fotografie, koláž, náhoda

Inspirační východiska:

Instagramový profil Recykliteratura

Barbara Kruger

Internetové stránky tvořící meme (Made in malování, 9gag, TMBK,...)

Novinové deníky a nadpisy článků

Komentáře ke článkům na facebookové stránce Ekolisty

Martyho frky

Propojení textu a obrazu v tvorbě Jiřího Koláře

Fotografie v rodinných albech (vlastní, ale i vydaný soubor Anonym 1968-1984 (Klímová Nikola – Take Take Take))

Širší kontext:

Charakter lekce opět podporuje vizuální gramotnost. Spojení textu a obrazu, nové pohledy na věci již blízké a potřeba kontextualizace rozvíjí percepční senzitivitu, ale také například vizuální výmluvnost.

Spojování dvou nečekaných schémat také opět podporuje makroteorii humoru, inkongruitu.

Motivace: Diskuze nad kolážemi Recykliteratura

Zadání úkolu: Vyfoť tři fotky vyjadřující tvůj vztah k rodině a doplň je o text z novin, který umocní celý vizuální účinek.

Výtvarné potřeby a pomůcky: mobil, počítač s nějakým grafickým programem (stačí i malování), internet, noviny, popřípadě tiskárna, foťák

Výtvarný problém: práce v grafickém programu, zachycení vztahu k rodině na fotografii, přiřazení vhodného textu k obrázku, vytvoření nadhledu u osobních a intimních témat

Humorné prvky lekce:

- Prvek montáže (text a obraz)
- Přiřazení novinového titulku k rodinné fotce

Průběh vyučovací jednotky a reflektivní bilance:

Cíl: Žák nafotí fotky vyjadřující jeho vztah k domovu.

Žák dokáže fotky doplnit o text, který fotku podpoří v její významovosti.

Přínos pro studenty: jakým objektům doma přikládáme důležitost a co je pro ně v rodině důležité.

V úvodu hodiny jsem se žáků zeptala, jestli znají instagramový profil *Recykliteratura* (nikdo neznal). Spravuje jej jedna dívka, která z časopisů tvoří koláže a pak k nim připojuje dialogy z vystřižených vět z novin, knih nebo internetových deníků.

42) Karel Gott a pesek, ukázka z instagramového profilu Recykliteratura.

recykliteratura

43) O lásce. Ukázka z Recykliteratury.

recykliteratura

44) Babička, ukázka z Recykliteratury.

U promítání jednotlivých obrázků jsme o nich diskutovali. Ptala jsem se studentů, zda jim připadají vtipné a čím toho autorka docílila. Studentům připadaly fotky zajímavé především kvůli tomu, že jsou z historie. Když autorka přidala nějaký text, zaktualizovala je tím. Fotky jim připadaly vtipné i kvůli jazykovým prostředkům (wtf, citace písně,...).

Záměrně jsem vybrala obrázky, které by jim mohly být něčím blízké a mít určitou návaznost na rodinu - téma lásky, Karel Gott, jehož poslouchala snad každá babička a nakonec stařenka držící budoucí pečínku (protože babičky si myslí, že věčně trpíme hladem). Celá diskuze trvala asi 20 minut.

Žáci pak měli podobnou analogií upravit své fotografie z domu. Pomocí vystřižených (nebo vyscreenshotovaných) slov z časopisů či knih by mohli svým fotografiím vdechnout nový, humorný význam (noviny mohou být nejčtenější u nich v domácnosti). Pokud fotografie upravovali v nějakém programu, text čerpali z internetových deníků. Tvorba trvala přibližně 40 minut.

Pro závěrečnou reflexi si každý vybral jednu fotku, dle nich nejpovedenější a tu pak prezentoval a ukázal svým spolužákům. Společně jsme pak reagovali na fotky, bavili se o pocitech, které v nás fotografie vyvolává, dokonce i doplňovali texty, které by mohly být také vtipné a jen je napadly. Také jsme navázali na problematiku fotografie, zda je dostatečná pro zachycení pocitu domova, zda text pomohl zesílit výtvarný účinek. Diskuze trvala asi 30 minut.

45) Vyhrála fotka s mou mladší sestrou. Je pro mě moc důležitá, vždycky když se nám něco děje, tak si o tom píšeme. I úplně blbosti. Hlavně ty vlastně! Podobný blbiny, jak novinový články o krizi...no a takto jsem to spojila. Nám totiž ty naše sdílený krize se ségrou přijdou spíš k smíchu než k breku.

46) *Moje doma je v naší dílně. Jsem tam vlastně pořád. Divím se, že tam ještě nespím!...No a pak jsem našel tady ten výrok v novinách, myslím, že to říkal Babiš...Přišlo mi, že to k tomu dost sedí, taky jsem prostě takovej neohrožený.*

47) *Máme doma zvěřinec. Celé ZOO. Dvě kočky, psa, leguána, agamu, papouška, králíka...všichni se sem nevezli. Je jich všech jak blech!*

48) Jako rodinu chápu všechny skoro všechny příbuzné. Ne jen mámu a tátu. Tady je fotka z rodinného výletu. Když jsem viděla ten titulek, hned mě to napadlo spojit. Filípek vůbec nevypadá, že ví, co se děje. Už skoro na zemi, jak kdyby si dal dvě piva!

49) S rodinnou hodně chodíme na výlety, každý víkend. No a jednou nás táta vzal jen na „krátkou“ procházku. Ani jsme si nebrali vodu. Nahoře nás ještě překvapil sníh. Bylo to strašný. Už si pro jistotu vždy беру tyčinku a láhev, i když jdeme třeba jen po městě. Člověk nikdy neví...

Lekci opět hodnotím jako zdařilou. Skupina byla velmi komunikativní, splnila zadání a sama přicházela s myšlenkami mající přesah. Dotkli jsme se rodinných témat, ale také společenských (politika, fakenews v novinách, ovlivnitelnost obrazu textem apod.). Prvky humoru se opět jako v lekci předešlé projevily jako funkční.

Na závěr jsem jim zadala najít nějaký obrázek nakreslený ještě v dětství. Pokud někdo takový obrázek neměl, druhou možností byla kresba, kterou nakreslil někdo jiný z rodiny. Na jakékoliv téma.

3.5.1.3 A ted' kresli ty!

Časová dotace úkolu: 90 minut

Cílová skupina: Studenti střední školy, skupina 5 studentů

Námět: Aktualizace kresby z dětství

Klíčová slova: rodina, vztah, dětství, kresba, přítomnost, aktualizace, odstup

Inspirační východiska:

Art brut

Předělávání dětských kreseb ve photoshopu

Archivace starých kreseb

Širší kontext:

Lekce umožňuje návrat do dětství, pomocí vzpomínek, ale i konkrétních artefaktů – dětských kreseb. V období dospívání tento návrat může přinést spoustu pozitiv, například vnímání posunu v tvorbě, zamyšlení se na tím, proč už netvoří (souvislost s krizí výtvarného projevu), ale i celkově posunu v jejich životě (postoje, vztah k okolí, osobnostní růst, apod.).

Humor opět může vzniknout z kombinace starého/cizího s novým.

Motivace: Vlastní dětský výtvar, nebo obrázek od člena rodiny, diskuze na začátku lekce

Zadání úkolu: Přetvoř kresbu z dětství (nebo od člena rodiny) tak, aby odpovídala tvému aktuálnímu pohledu na zobrazovanou věc.

Výtvarné potřeby a pomůcky: původní kresba, materiály bez omezení, studenti mohli pracovat s čím chtěli

Výtvarný problém: možná změna výtvarné techniky, srovnávání obrázku z dětství (nebo od někoho z rodiny) se současným

Humorné prvky lekce:

- Srovnávání kresby z dětství se současnou
- Vzpomínání na dětství

Průběh vyučovací jednotky a reflektivní bilance:

Cíl: Žák dokáže mluvit o svém dětství i před ostatními.

Žák dokáže překreslit obrázek z dětství/od příslušníka rodiny s novým kontextem.

Žák dokáže své dílo interpretovat ostatním.

Přínos pro studenty: rodina utváří jejich současné „já“ a jak se jejich pohled liší od toho dětského

V úvodní diskuzi jsem se studentů ptala na otázku, zda jsou tím, kým jsou díky své rodině. Bavili jsme se o tom, jestli je v nich je někde stále schované dítě a jak se to projevuje.

Pak jsem debatu směřovala tím směrem, jak si vzpomínají na dětství a jestliže je rodina nějak podporovala ve výtvarném projevu, či zda je ještě stále podporuje.

Společně jsme si ukázali obrázky z dětství. Kresbu překreslili co nejaktuálněji- mohli použít materiály, s nimiž současně rádi tvoří, téma obrázku přetvářeli s ohledem na jejich vnitřní posun a dospívání. Mohli námět například překreslit co nejvíce realisticky nebo naopak přidat věci, co na kresbě podle nich chybělo.

Následně jsme si obrázky společně ukázali a rozebírali jejich celkový posun, proč kresbu upravili právě tak. Konfrontovali se s jejich dřívějším viděním světa, kdy vyrůstali a současným, dospívajícím. Zároveň výsledná kresba byla vtipná/netradiční, díky fúzi dětského pohledu s dospívajícím. Při reflexi jsme se opět bavili o pocitech každého, co je na obrázku zaujalo apod.

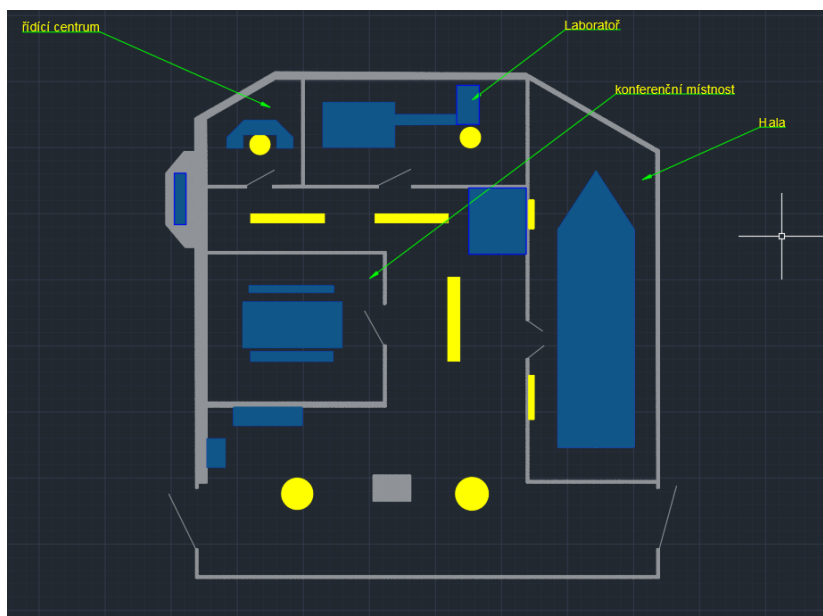
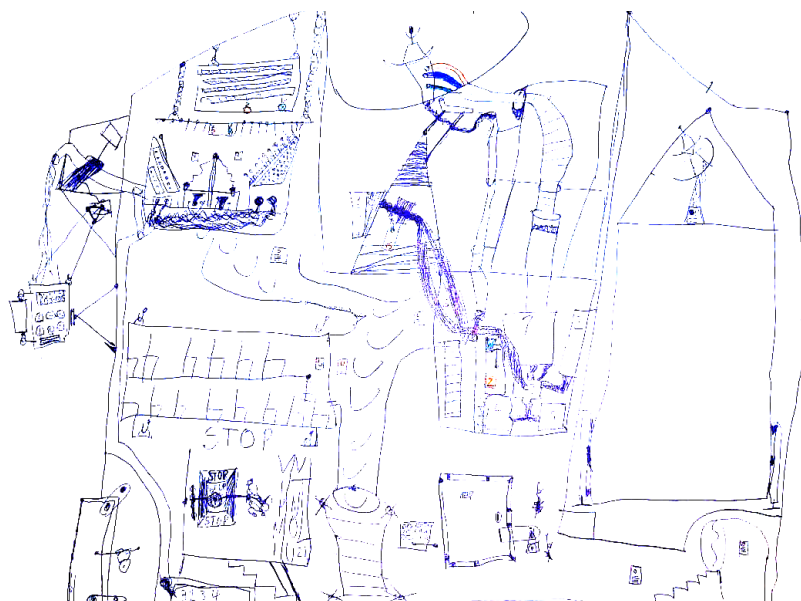
50, 51) Našla jsem večernička. Přejde mi dost vtipná ta velikost čepice. Vždyť je obrovská a večerniček vypadá úplně jinak. Dřív jsem musela jít vždycky po večerničku spát. Dnes nechodím dřív než ve dvanáct. Večernička jsem překreslila víc reálně, podle toho skutečného. Teď už umím líp kreslit. Vzpomenout si, jak se skládá ta čepice byla fakt dřina. Taky jsem ho dodělala v tom jeho autíčku. Dětství je už pryč, odjelo.

52, 53) Jako malá jsem se všude podepisovala se srdíčkem místo tečky. Taky jsem sebe kreslila jako princeznu. Takže je jasné, kdo na tom obrázku je. Ten dům jsem si představovala jako ideální, krásný. Když jsem kreslila ten druhý obrázek dnes, musela jsem se smát, jak některé věci můžou přetrvávat. Rozhodně nejsem princezna, ale šaty nosím pořád a hodně ráda. Stále bych chtěla žít v domě, ale mám konkrétní představu dřevostavby. A těch pár kyticek co je na tom z dětství by určitě nestačilo. Teď mám ráda les a co nejvíc přírody.

54, 55) Na horním obrázku jsem kreslila naši rodinu, hodně se toho však změnilo. Naši se rozvedli a oba mají nové partnery. Oba jsou fajn, tak je vlastně beru, že mezi nás už taky patří. Jen mamčin přítel, s tím je to nějaký komplikovaný...to znamená ten vykřičník. Moje ségra je strašnej snílek, furt má hlavu v oblacích. No a i když jsem s Tomem asi jen půl roku, taky ho beru za součást mé rodiny. Ví o mě všechno. Nakreslila jsem moje nejoblíbenější zvířata, máme jich ale hodně, tak jsem nekreslila všechny. Chtěla jsem to vlastně tím stylem nakreslit podobně jak v dětství, protože si myslím, že dítě ještě pořád v něčem jsem a vlastně i chci být.

56, 57) Když jsem našel ten obrázek, tak jsem se strašně smál. Co to jako je? Vždyť ty věci, jak tam jsou nakreslený, tak vůbec nejsou funkční. Vůbec nedávají smysl...asi to bude nějaká továrna. Ptal jsem se na to mámy a dozvěděl jsem se, že jsem jako malej furt jen kreslil nějaký plánky a návrhy. Nikdy lidi. Ty nijak nekreslím ani teď. Vlastně jsem u těch návrhů furt zůstal, když něco kutám v dílně a tak. Dělán si náčrty. Tak jsem se to snažil překreslit nějak, aby to mohlo fungovat, prakticky...

Lekce probíhala dobře, studenti mluvili o dětství a o tom, jak se cítí nyní. Rozebírali i vztahy v rodině, jak se změnili nebo co zůstalo stejné. Aktualizace starého obrázku jim umožnila odstup a zamyšlení se nad tím, kým jsou teď. Humorné principy se naplnily.

3.5.1.4 Hoří mi manžel

Časová dotace úkolu: 90 minut

Cílová skupina: Studenti střední školy, skupina 7 studentů

Námět: Představa ideální rodiny v neobvyklé situaci

Klíčová slova: rodina, vztah, ideál, neobvyklost, náhoda, představa

Inspirační východiska:

Vnímání rodiny různými umělci (Šimotová, Petrbock, Gebauer,...)

Petrbokova kresba Procházka po nábřeží

Surrealismus

Kniha Sto roků samoty (a její přirozenost nepřirozeného)

Reklamy (v kterých figurují rodiny)

Širší kontext:

„Rodina byla, je a bude v každé době, měla, má a bude mít své místo a různou podobu zrcadlící danou společnost. Můžeme ji chápat také jako intimní vztahový systém, který se vyznačuje časoprostorovými ohraničením.“⁸⁷ Srovnávám podobnosti u jednotlivých studentů, reagujeme na společenský fenomén (pro toto srovnávání je humor opět dobrým pomocníkem, jak jsme psali výše v makroteorii relaxace).

Opět rozvíjím obrazotvornost, protože pracujeme s nějakým předobrazem („ideálem“ rodiny) aktualizovaným nepravděpodobnou situací. Tak vznikne naprosto nová představa, obnášející prostor pro humor, odstup, snovost. Ty mohou odlehčit naléhavost nebo snahu dosažení ideálu.

Motivace: Diskuze nad kresbou Jiřího Petrbocka „Procházka na nábřeží“

Zadání úkolu: Nakresli jak si představuješ svou budoucí rodinu v neobvyklé situaci nebo prostředí.

Výtvarné potřeby a pomůcky: zcela jejich volba

Výtvarný problém: volba materiálu

Humorné prvky lekce:

- Zachycení „ideálu“ v něčem neobvyklém (moment překvapení)
- Ideál jako verze budoucnosti (v tak nízkém věku má humorný charakter)

⁸⁷ ŘÍČAN, P. Psychologie rodiny: obor ve stavu zrodu. Československá psychologie, 1991, roč. 35, č. 1, s. 38. ISSN 0009-062X.

Průběh vyučovací jednotky a reflektivní bilance:

Cíl: Žák nakreslí svou budoucí rodinu v neobvyklé situaci.

Žák dokáže interpretovat své vjemy z obrazu.

Přínos pro studenty: Představitost by neměla být omezována ve škole, ani námi samotnými. Humor a neobvyklost nám může vnést do obrazu nový vhléd.

V evokační fázi jsme začali diskuzí. Všichni pocházíme z nějaké rodiny a velkou část života v ní žijeme. Je však velká pravděpodobnost, že jednou budeme mít vlastní. Jak studenti vidí svou vlastní rodinu? Budou chtít někdy jejich vlastní? Jak vypadá jejich vysněná polovička a co dělá? Mají mazlíčka?

Úvodem hodiny jsem jim ukázala obraz Jiřího Petrboka, *Procházka po nábřeží*. Je na ní vyobrazena rodina, hořící muž, žena zavěšená v jeho ruce a realistické dítě v kočárku. Celý obraz působí díky neobvyklé situaci (hořící muž, realisticky vyvedená tvář dítěte v kontrastu s okolím, mužovy rukavice a k tomu tílko) absurdně. Zeptala jsem se žáků, jak na ně obraz působí a zda by podle něj mohla vypadat i jejich rodina. V čem se představy liší? Jak na ně obraz působí? Co na obraze vše vidíme? (odpovědi žáků: *Je tam rodina, která se prochází...ale je to celý zvláštní. Muž hoří, dítě je jiné než zbylé postavy, žena nevypadá zrovna jako matka. Jsem znepokojený, protože ten muž hoří a žena s tím nic nedělá. Celý obraz působí divně. To dítě v kočárku je kvůli realistickému obličejí velmi děsivé. Tetování na ruce ženy je nechutný. Nelíbí se mi ty boty, co na sobě má muž. Proč muž nosí rukavice? Proč to vypadá, že ta žena o něj zakopává?)* V diskuzi jsem je podporovala, žádná odpověď nebyla chybná (interpretace je subjektivní).

Došli jsme společně k závěru, že zachycení neobvyklé situace může do výsledného díla vnést humor, nebo i jistý odstup. Jak kdyby se nás hořící muž snažil pobavit, nebo se nás jen nechal dívat. Jako na film.

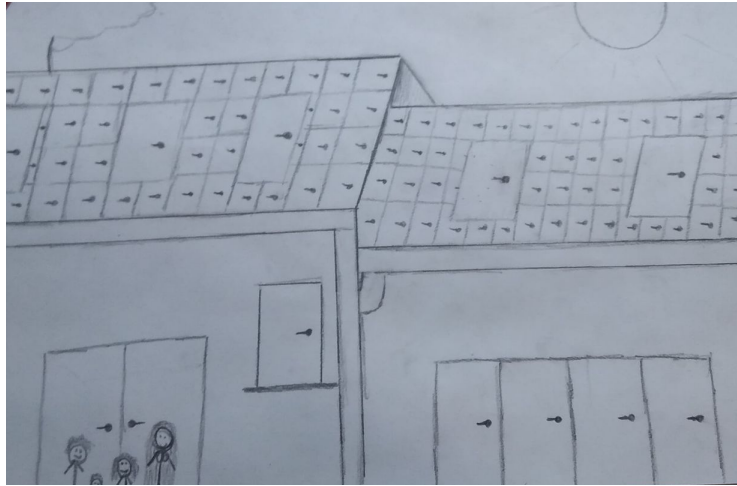

58) Procházka po nábřeží od Jiřího Petrboka.

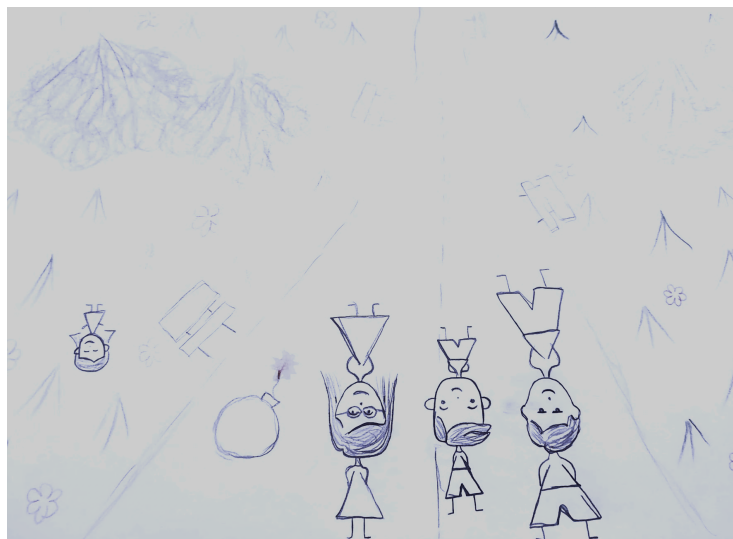
Dále žáci měli za úkol nakreslit svou budoucí rodinu v situaci, která je velmi nepravděpodobná (co považují žáci za nepravděpodobné už necháme na nich samých). Někteří měli problém si představit něco, co je nepravděpodobné. A tak jsem jim pomohla poměrně dadaistickým způsobem, přečetla jsem jim náhodná tři slova z knihy. Poradila jsem jim, že když si například dvě z nich spojí, může vzniknout dost neobvyklá situace. Tento princip jim pomohl. Neobvyklou situaci jsem po nich chtěla jako jedno kritérium. Představa budoucí rodiny je velmi těžká, může být ostýchavá, projeví se v ní i věci z jejich současné domácnosti. Neobvyklá situace může vnést do představy humor nebo prostor, který pomůže od přílišné naléhavosti. Už jen představa budoucí rodiny je dost neobvyklá, proč ji tedy ještě trochu nevygradovat.

V závěru hodiny každý ukázal svůj obrázek. Svou rodinu představil a sdělil nám, jak se do neobvyklé situace dostala. Nechala jsem žáky vzájemně reagovat na jednotlivé výstupy.

Na další hodinu si měli doma zjistit, co je jejich rodinný recept, nebo oblíbené jídlo některého člena domácnosti. Měli si na něj i nakoupit potraviny.

59) Namaloval jsem svou budoucí rodinu v netradiční situaci, která mě napadla díky Vaší pomoci s knihou. Vybral jsem si slovo dveře. Všude jsou dveře, které někam vedou. Tak je to asi i v životě, je na nás, které z nich otevřeme a které si vybereme. Jakou ženu vedle sebe budu mít nevím, protože nevím, které dveře si budu dál vybírat. Ale chtěl bych jen jednu! Doufám, že jich nebude jak těch dveří na obrázku. A děti dvě.

60) Někdy nám do života spadne nějaká bomba a je pak všechno vzhůru nohama. Já bych chtěla vedle sebe takové blízké, kteří tu bombu se mnou ustojí. Na louce je moje dcera, která je malá a ve svém světě, takže nějakým bombám ještě zdaleka nerozumí. A já ji od nich budu chránit, dokud nebude sama vědět, co s nimi.

61) *Chci mít ženu a tři děti. Budeme chodit do Zoo, protože to tam mám furt rád. No a ty děti jsou takový roztomilý, tak mě napadlo, že nepravděpodobný bude, když to moje roztomilý dítě bude ve výběhu s roztomilejma surikatama. Jak je to ale celý nepravděpodobný pro mě, ...přijde mi, že ta realita bude stejně jiná pak. Proto to jinak barevný pozadí. Člověk si plánuje nějaký věci, má nějaký představy a pak je to prostě nějak jinak!*

62) *Chci mít muže a dvě děti. Děti často vidí svůj vlastní svět. Ženou se za sny a my rodiče jim k nim musíme pomáhat, ale trochu dohlížet.*

63) *Chtěla jsem zachytit mého budoucího muže a dítě v nepravděpodobné situaci, která nás ale nijak nerozhodí! I když plaveme životem na nějakém voru, po řece času a je to celý divný...nám je hezky a klidně, protože jsme spolu!*

Závěrem této lekce musím poznamenat, že je potřeba více času. Někteří žáci nestihli kresby tak, jak si představovali. Překvapilo mě, že i když šlo o nepravděpodobné situace, stejně byly nositelem nějakého symbolu (život jako řeka, dveře jako vstup do nových životních etap, duha jako sny,...) a proto jsme humorné aspekty lekce nenaplnili mnou očekávaným způsobem. Humor se v lekci objevil, ale zadání studenti chápali více symbolicky, čímž vznikl určitý přesah, který do jejich tvorby vnesl vážnost.

3.5.1.5 Jako Masterchef

Časová dotace úkolu: 140 minut

Cílová skupina: Studenti střední školy, skupina 7 studentů

Námět: Vaření rodinného receptu

Klíčová slova: rodina, recept, reflexe, foodstyling

Inspirační východiska:

Soutěž Masterchef (po soutěžících chtějí maximální preciznost ve foodstylingu)

Jídlo a jeho stmelovací účinky (Poslední večere)

Instagramové profily zabývající se foodstylingem (made_by_kristina, chefkamu,..)

Širší kontext:

Může estetika ovlivnit chuť na jídlo? Myslím si, že ano, protože „dnešní doba posouvá hranice mezi uměním a neuměním, umění se rozptyluje do sféry každodenní a ztrácí svou sváteční výlučnost, protože na ně můžeme kdykoliv a kdekoliv narazit.“⁸⁸ Ne nadarmo se říká, že jíme očima.

Sdílení tradic opět souvisí s kulturou a společností, v níž žijeme. Na rodinných receptech si můžeme ukázat rodinné tradice, které mohou být stejně rozdílné s jinou rodinou jako ty kulturní.

Motivace: Diskuze nad stravováním v rodině, foodstylingem.

Zadání úkolu: Nakresli jak si představuješ svou budoucí rodinu v neobvyklé situaci nebo prostředí.

Výtvarné potřeby a pomůcky: zcela jejich volba

Výtvarný problém: stylizace výsledného pokrmu na fotku

Humorné prvky lekce:

- Srovnání svého výtvoru s profesionálním foodstylingem
- Vaření samo o sobě (často se nepovede jak člověk zamýšlí)
- Během konzumace jídla vzniká prostor pro odlehčenou konverzaci

Průběh vyučovací jednotky a reflektivní bilance:

Cíl: Žák uvaří pokrm podle rodinného receptu.

Žák je schopný reflektovat fotografie vzniklých jídel.

Žák se vyjádří k průběhu celé praxe.

Přínos pro studenty: příjemný pocit ze zakončení praxe a její význam, nad vizuálem je třeba se zamyslet, obrazem vždy něco sdělujeme, hovor s rodiči nad společným rodinným receptem

V úvodu hodiny jsem žákům pustila ukázkou z kuchařské show s názvem Masterchef. Ukázkou vybereme z dílu, kdy se účastníci snažili o jejich rodinný recept, pozvednutý na úroveň masterchefa. A přesně tento úkol je čekal. Ne nadarmo se říká, že se jí očima. Ukázala jsem jim další fotky jídel produkované foodblogery. Během toho

⁸⁸ PTÁČKOVÁ, Brigita a Karel STIBRAL, 2002. Estetika na dlani. Olomouc: Rubico. Na dlani., Str. 48. ISBN 8085839792.

jsme spolu vedli debatu, zda jim jídlo na fotkách připadá lákavé a proč (žáci upozorňovali na barvy, hezké servírování, nádobí...). Studenty motivujeme, aby jejich rodinný recept byl co nejpřitažlivější na pohled. Budeme je tak učit estetickému cítění, může to i prohloubit vztahy v rodině – žáci budou muset přemýšlet, co se u nich často vaří a také pochopí, že uvařit oběd a pěkně naservírovat není žádná sranda.

64) Masterchef.

65) Instagramový profil Made_by_kristina.

66) Instagramový profil Chefkamu.

Poté následovala diskuze. Co je váš rodinný recept? Kdo ho do rodiny přinesl? Je podle vás závěrečné servírování důležité?

Studenti uvařili pokrm. Měli ho za úkol ho co nejlépe nafotit – jak kdyby ho chtěli přidat do kuchařky, či na Instagram.

Výsledek pak „společně“ sníme a při konzumaci se můžeme bavit, které úseky jídla na fotce v nás vyvolávají největší chuť na daný pokrm, proč tomu tak je apod. Budeme chtít, aby pochopili, že každý detail fotky nám něco sděluje. Očekávané humorné prvky lekce se podařilo naplnit. Během jídla vznikala příjemná konverzace, panovala odlehčená atmosféra.

Krom reflexe jídla jsem s nimi také reflektovala celou praxi. Kladla jsem jim následující otázky.

Co ti praxe dala?

Co bys změnila?

Jaký pro mě máš do budoucna tip na zlepšení výuky?

Která aktivita se ti nejvíce líbila a proč?

67) Udělal jsem oblíbenej rodinej recept. Je to vaječná amoleta. Všichni ji máme rádi především proto, že je rychlá. To pivo je nealko, nebojte! No a kdyby vám přecházely oči z toho prkýnka, to jsem dělal já. Kdybyste někdo chtěl, taky vám ho můžu vyrobit. Hehe, product placement...

68) Náš rodinný recept je kuře na zelí. Mamka mi pomáhala, já bych to sama ještě takto nezvládla. Nebo jako nějak jo, ale ne určitě tak výborně jak s mámou. Ta chuť je fakt úžasná, to dokud neochutnáte nevíte. Jen to servírování...no. Snažila jsem se aspoň sladit barvu puntíků talířku s prostíráním.

69) Jsou to špagety s kuřecím masíčkem a sýrovou smetanovou omáčkou. Celé jsem to dala na černý talířek, protože mi to přijde takové honosnější.

70) My máme jako rodinný recept bramboráky. Bramborák mi vlastně hezký sám o sobě moc nepříjde. Ale je zajímavý, co v něm člověk všechno může najít. Co vám to připomíná? (Studenti se baví mezi sebou) Mně to připomíná kontinet. Nejvíc asi Austrálii. No, a ta prostírka je zas taková africká...to je normálně interkontinentální bramborák! A pak, že nějaký rodinný recept...

Závěrem hodnotím praxi za velmi zdařilou. Přes všechny úskalí distanční výuky jsem si našla cestu ke zkoumanému jevu mého diplomového projektu, který se prokázal jako funkční. Většina očekávaných humorných aspektů v lekci se uskutečnilo a pozitivně ovlivnily průběh praxe. Jsem také velmi ráda, že z praxe budu moc vyjít pro metodické uchopení mého tématu rodiny a humoru. Samozřejmě prezenční výuka je z hlediska kontaktu se studenty nejlepší, ale musím říct, že tato nová zkušenost mě v mnohém obohatila o spoustu nových věcí. Například, že žáci dokážou vytvořit úžasné věci úplně sami doma jen na základě zadání. Že ocení volnější téma, protože v něm můžou projevit to, o čem pak budou chtít mluvit a co pak budou chtít sami reflektovat. Velmi mě překvapilo také to, že přes internet jde vytvořit podnětná a otevřená reflexe.

Své vystupování jsem podřídila tomu, abych působila jako jejich průvodce hodinou – společně jsme vedli diskuzi, pokládala jsem otázky. Reflexi a interpretaci prací jsme pak dělali všichni společně. Nakonec jsem se vyjadřovala já a snažila jsem se poukázat na zajímavé prvky v tvorbě, doptávala jsem se na interpretační nejasnosti a po celou hodinu jsem se snažila vytvořit příjemnou atmosféru, v níž bude místo pro sdílení nejniternějších zážitků.

Jako nezávislý pozorovatel hodiny proces popsat nemůžu. Ten jsem nějak naplánovala, pak proběhl a nakonec ho můžu zreflektovat svými očima. Ve zpětné vazbě od studentů mi bylo vytknuto jen to, že jsem občas mluvila příliš rychle. Kdybych trochu zpomalila, bylo by to pro ně srozumitelnější. Vyšel nám ale čas, žáci zpracovali úkol podle zadání, po celou dobu měli motivaci a dokonce si o tématu chtěli povídat i v době volna pro jejich tvorbu úkolu.

Během reflektivního dialogu jsem se toho dozvěděla spoustu zajímavého. Například, že pro nereálnost situace, do které měli zasadit svou budoucí rodinu, vycházeli ze snů nebo z filmů. Také, že dokázali popisovat svoje děti a strach, který o ně budou jednou jako rodiče mít – ten však budou muset překonat, protože nechtějí na děti vyvíjet tlak závislosti, se nímž se teď potýkají ve věku dospívání a osamostatňování se od rodiny. Také mi řekli, že zadané úkoly jim prohloubily vztah s rodinou, protože je s nimi konzultovali (např. při hledání obrázků z dětství nebo vymýšlení receptu). Nakonec jsem byla nejvíce překvapená, jak kvalitní reflexe byli schopni a jak dokázali mluvit o svých pocitech a o sobě samých.

Práci všech studentů hodnotím nad veškerá očekávání. Bála jsem se, aby pochopili zadání, aby měli dostatek motivace a aby se nebáli mluvit o něčem, jako je jejich budoucí

rodina. Také jsem měla obavy, že vymyšlené humorné aspekty v lekci se neprojeví jako funkční. Naštěstí se tak nestalo. Studenti byli schopni velmi dobré reflexe své práce, kterou považují také za vydařenou, a to především z toho hlediska, jak málo času měli. Někteří by práci s trochou času navíc zvládli určitě ještě lépe.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo dokázat pozitivní vliv humoru jak ve výuce, tak v našem životě. Ukázat, že humor může pomoci přirozeně překlenout příliš vážná nebo intimní témata. Humor je mnohvrstevnatý, proto bylo velmi těžké najít vhodnou optiku pro práci. Já se rozhodla na něj nahlížet jako na prostředek uchovávající přirozený řád věcí, který je ve společnosti nutný pro její svobodnou existenci. Přes všechny komplikace spojené s tak širokým polem zkoumání, si myslím, že jsem cíle dosáhla a upozornila na další možné přesahy tématu.

V teoretické části jsem představila humor očima Artura Schopenhauera, Karla Kosíka, Stanislava Komárka a Vladimíra Boreckého. Každý z nich upozorňoval na trochu odlišné stránky humoru, teoretiky jsem vybírala podle celkového konceptu diplomové práce. Také jsem pojednávala o tom, proč je rodina dobrým zdrojem humoru a kdy vzniká přímo v té mé. Protože je téma provázáno uměleckou tvorbou, rozhodla jsem se zmínit umělce, kteří se mi stali inspirací a humor ve své tvorbě obsahují. Zajímavým překvapením pro mě byla tvorba Davida Bartoše. Na své rodině ukazuje relativitu lži připomínající mi relativitu humoru, v určité agresivní poloze, ale i její přirozenosti vzniku.

V praktické části jsem popsala postup a techniku práce, celý proces z něhož vznikla finální videoinstalace. Tvorba od samého počátku (první kresba) trvala přes dva roky. Diplomová práce mě rozhodně posílila v trpělivosti. Plány jsem pořád měnila. Už když jsem si myslela, že mám video hotové, nakonec jsem ho znovu pozměnila a tak to šlo stále dokola. S konečným výsledkem jsem spokojená a myslím si, že vynaložené úsilí za to opravdu stálo. Rozšířila jsem si obzory v práci s videem, ale i samotnou instalací.

Domnívám se, že metodická část a praxe přímo se studenty mi potvrdila velkou část mých myšlenek, se kterými jsem v rámci mé práce pracovala. Zjistila jsem, že úmyslné vřazení humoru do školní praxe je velmi složitý proces, protože vlastností humoru, zejména jeho formy, která by měla změnit kladně atmosféru ve třídě, je jeho spontaneita, často vzniká humor spíše chaoticky, nečekaně, jako reakce na neobvyklou situaci. Právě proto ale považuji svou práci za nesmírně důležitou. Zjistila jsem, že humor opravdu hrál velkou roli pro moji vzdělávací snahu, že vedl k navázání důvěrnějšího vztahu se studenty. Metodická část mi pak potvrdila všechny mé domněnky ohledně vlivu humoru na vyučování v praxi. Humor má rozhodně schopnost propojovat studenty.

Zjistila jsem, že jde o dlouhodobější proces, cílenou snahu, k jejímuž výsledku přispívá, že studenti jsou opatrně a nenuceně srozuměni s tím, proč se smějí, proč jsme rádi, že se společně smějeme. To vytváří intimitu a silnější pouto mezi jednotlivými členy v kolektivu, ale taktéž k rodině (v našem případě). Implikovat humor ve školní praxi záměrně je velmi obtížný cíl. Proto jsem mé nápady na přípravy hodin konzultovala s magistrou Mariannou Sršňovou z MŠMT, která mi poskytla cenné rady. Kromě praxe, kde podávám konkrétní návrhy na přípravy hodin, jsem psala o výzkumech zkoumajících téma humoru ve škole. Nejpřínosnějším byl výzkum Kláry Šed'ové potvrzující mi mou domněnku, že humor je ve školním prostředí přirozený a prospěšný. Přímou v praxi se mi také potvrdila teze, že pokud je nějaké téma pro studenta příliš osobní nebo těžké, ubírá se k možnosti situaci odlehčit humorem, nebo strach, obavy, zvědavost plně ventiluje. Obě rozhodnutí jsou však už jeho osobní volbou.

Diplomová práce pro mě znamenala krom posílení vztahů v rodině, uvědomění, že humor je opravdu velmi důležitou součástí života. Tak jako je rak v potoce indikátorem čisté vody, tak je humor ukazatelem zdravé společnosti a jejích struktur. Proto ve své budoucí pedagogické praxi budu vždy hledat skulinky, při nichž by šel aplikovat, budu ho rozvíjet a rozhodně mu nebudu nijak zamezovat. Ve svém životě se budu laskavě usmívat, občas halasně smát. Patří k tomu vše.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ATTARDO, Salvatore. *Linguistic theories of humor*. 1994. Berlin: Mouton de Gruyter, 1994, 1 online resource (xix, 426 pages). ISBN 1-282-71409-0. Dostupné z: doi:10.1515/9783110219029.
- BENN, Gottfried a KUNDERA, Ludvík. *Ptolemaiovec: berlínská novela, 1947*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-1-1.
- BORECKÝ, Vladimír. *Teorie komiky*. Praha: Hynek, 2000. Dílna (Hynek). ISBN 80-86202-65-8.
- GROSENICK, Uta. *Ženy v umění: Women artists : 20. a 21. století*. V Praze: Slovart, 2004. Ikony. ISBN 80-7209-626-5.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.
- HAVLÍK, Vladimír, ed. *Akce a reakce: performativní aspekty v současném umění a umělecké výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4619-6.
- Hay, J. (2000). Functions of humor in the conversation of men and women. *Journal of Pragmatics*, 32 (6), str. 738.
- HORÁK, Ondřej. *Průvodce neklidným územím: příběhy českého výtvarného umění (1900-2015)*. Ilustroval Jiří FRANTA, ilustroval David BÖHM. V Praze: Labyrint, 2016. Magnus art (Labyrint). ISBN 978-80-87260-84-5.
- Komárek, Stanislav. *Eseje o lidských duších a společnosti*. Argo. s. 9. ISBN 978-80-257-0344-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ceedfb90-2c32-11e8-9dd8-005056827e51>.
- Komárek Stanislav. *Příroda a kultura, svět jevů a svět interpretací*. Nakladatelství Academia, Praha 2008, 2. rozšířené vydání. Str. 299. ISBN 978-80-200-1582-2.
- KOSÍK, Karel, ČERVINKOVÁ, Eva, ed. *Předpotopní úvahy*. Praha: Torst, 1997. ISBN 80-7215-036-7. str. 34-35.
- PELCOVA, N.: Radost a humor ve výchově in *Výchova – téma k promyšlení*. Sborník příspěvků přátel, kolegů a žáků vydáný u příležitosti osmdesátých narozenin profesora ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-129-X.
- ŘÍČAN, P. Psychologie rodiny: obor ve stavu zrodu. *Československá psychologie*, 1991, roč. 35, č. 1. ISSN 0009-062X.
- SATIR, Virginia. *Knihy o rodině: [základní dílo psychologie vztahů]*. Vyd. 2. Praha: Práh, 2006. ISBN 80-7252-150-0.
- SHIRASU, Juan. *Deset z Olomouce*. Olomouc: s.n., 1995.
- Shopenhauer Arthur, *Svět jako vůle a představa, svazek II*. Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov 1998, stran 480, ISBN 80-901916-4-9.
- Šalda, F. X. (František Xaver), PETŘÍČEK, Miroslav a SVOZIL, Bohumil. *O poezii*. Praha: Československý spisovatel, 1970.
- ŠEĐOVÁ, Klára. *Humor ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6205-4.
- ŠEĐOVÁ, Klára. *Pedagogické efekty humoru ve výukové komunikaci*. Pedagogika. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, roč. 62, č. 4, s. 426-441. ISSN 0031-3815.

TOMÁŠEK, Petr. *Teorie komiky nebo komická teorie? : Bohuslav Brouk estetikem*. In Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století. 2004. vyd. Boskovice: František Šalé–ALBERT, 2004. s. 34-40. ISBN 80-7326-025-5.

ZÁLEŠÁK, Jan. *Umění spolupráce*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, 2011. Edice VVP AVU. ISBN 978-80-210-5707-4.

Časopisy

Ateliér: čtrnáctideník současného výtvarného umění = fortnightly journal of contemporary art. Praha: Svaz československých výtvarných umělců, 14.05.2009, 22(10).

Ekologie, realizace, architektura 21. století. Brno: ERA group, 2011, **undefined**(3). s. 26. ISSN 1213-6212.

FULKOVÁ, Marie. *Když se řekne...vizuální gramotnost*. *Výtvarná výchova*. 2002, (4), 12-14.
Paulíček, M. (2009). Vladimír Borecký, pozorný poutník světem komiky. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 45(2).

ŘÍMANOVÁ, Radka. *Dějiny humoru: nedostatky těla bavily i v antice*. *Týden*. Praha, 2018, (24), 80-83.

VODA, David. *MĚKKÁ MAGIE VLADIMÍRA HAVLÍKA: Olomoucký umělec bilancuje*. A2 [online]. Praha: A2, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/9/mekka-magie-vladimira-havlika>.

Kurikulární dokumenty

BALADA, Jan a kol. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3, str. 54-56.

Webové stránky

Budou tam čůráci. *Artyčok* [online]. Praha: artycok.tv, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://artycok.tv/27806/budou-tam-curacithere-will-dicks>.

David Bartoš [online]. 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://david-bartos.com/index.html>
DAVID BARTOŠ 1993, CZE FAVU VUT BRNO WEBSITE. *CENA STARTPOINT* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <http://www.startpointprize.eu/2018/cs/umelec/david-bartos>.

Enfant perdu VS enfant terrible: Ivars Gravlejs. *Artyčok* [online]. Praha: artycok.tv, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://artycok.tv/44548/enfant-perdu-vs-enfant-terrible>.

Grafologie a Psychologie: Stanislav Komárek: Ekleziomorfní struktury jako nositelé nauky [online]. 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <http://ografologii.blogspot.com/2015/09/stanislav-komarek-ekleziomorfn.html>.

HUMOR A SMÍCH V DĚJINÁCH ČLOVĚKA. PROC SE SMĚJEME A VYPRÁVÍME SI VTIPY?: Podívejte se na humor trošku z jiné stránky. Pohledem antropologa Michala Josephyho. *National geographic Česko* [online]. Praha: Vltava labe media, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/humor-a-smich-v-dejinach-cloveka-proc-se-smejeme-a-vypravime-si-vtipy.html?fbclid=IwAR3tUu2BjPCRPPB8NrTiz6bydYfyFCIMZ2ih7wC1xUQwcdwkwGTekNrkleQ>.

Internetový mem. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Internetov%C3%BD_mem.

IVARS GRAVLEJS [online]. 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.ivarsgravlejs.com/>.

Ivars Gravlejs. *Vltava* [online]. Praha: Český rozhlas, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/ivars-gravlejs-5142780>, (00-5:40).

Kdo není proti nám, je pro nás. Marek 9,40. *Bible* [online]. 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://bible.patroni.cz/index.php?id=24644>.

Léčivá moc smíchu. *Ivysehrad.cz: Literatura s názorem* [online]. Praha: Albatros Media, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.ivysehrad.cz/tituly/48282315/leciva-moc-smichu>.

Rafani. *Artlist* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/skupiny/rafani-131/>.

Shopping poetry. *Artlist* [online]. Praha: Centrum pro současné umění Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/shopping-poetry-114713/>.

Tom Kotik (US): (re)vize. *MeetFactory* [online]. Praha: MeetFactory, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/detail/tomas-kotik-revize>.

Vladimír Havlík. *Artlist* [online]. Centrum pro současné umění Praha, 2021 [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/vladimir-havlik-1222/>.

Videa

Bloomberg Markets and Finance. *Pipilotti Rist, Pioneer of Video*. In: Youtube.com [online]. [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=nCusgvPo5vM&ab_channel=BloombergMarketsandFinance.

Humor v edukačních souvislostech [přednáška]. *YouTube* [online]. Hradec Králové: Pdf UHK, 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ULTDrrYf4XU&ab_channel=PdfUHK.

Seznam obrazových příloh:

Obrázky:

- 1) Unzelmann: <https://picryl.com/media/unzelmann-karl-wilhelm-ferdinand-d21484>
- 2) Chrisippus: <https://en.wikipedia.org/wiki/Chrysippus>
- 3) Detail obrazu Mona Lisa od Leonarda da Vinciho: <https://eurozpravy.cz/magazin/256549-tajemstvi-nejslavnejsiho-obrazu-sveta-v-cem-je-mona-lisa-tak-zvlastni/>
- 4) Vojáci: <https://legionmagazine.com/en/2012/07/historic-wwi-photo-2/>
- 5) Vladimír Borecký: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1644>
- 6) Rodina je základ státu: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10296028596-rodina-je-zaklad-statu/>

- 7) Bartošovi: ze soukromého archivu.
- 8) Vladimír Havlík: <https://www.artlist.cz/dila/nabidka-pomoci-7391/>
- 9) Kontrolovaný pád Vladimíra Havlíka: <https://www.artlist.cz/dila/kontrolovaný-pád-7405/>
- 10) Vladimír Havlík s cuketovým nosem: <http://www.artalk.cz/wp-content/uploads/2013/02/VladimirHavlik.jpg>
- 11) David Bartoš s obavami a bez obav (Print Screen):
https://www.youtube.com/watch?v=ajpWI6_w-0&t=501s&ab_channel=DavidBarto%C5%00&t=501s&ab_channel=DavidBarto%C5%00
- 12) Bartošův průvodce (Print Screen):
https://www.youtube.com/watch?v=XIa4tlupeBc&t=20s&ab_channel=DavidBarto%C5%A1
- 13) Rafani na cestě: <https://www.artlist.cz/dila/rafani-664/>
- 14) Rafani v Olomouci: <https://www.artlist.cz/skupiny/rafani-131/>
- 15) Gravlejs učí fotit: <https://www.fantomprojects.org/portfolio-ivars-gravlejs-useful-advice/>
- 16) Gravljies a photoshop: <https://vltava.rozhlas.cz/ivars-gravlejs-5142780>
- 17) Shopping poetry: <https://www.artlist.cz/dila/shopping-poetry-114713/>
- 18) Pipilotti pohlíží na times square: https://m.media-amazon.com/images/M/MV5BYmE0YmJlMGYtOWFhZS00YTlmLWFhY2YtNmRjMjkzMDFmYmY3XkEyXkFqcGdeQXVyNzI4MDMyMTU@._V1_.jpg
- 19) Pozorování bublin v poloze ležmé: <https://www.wallpaper.com/art/pipilotti-rist-louisiana-museum-of-modern-art-denmark>
- 20) Pipilotti v plamenech: <https://www.realtime.org.au/pipilotti-rist-at-the-mca-serious-fantasis/>
- 21) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 22) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 23) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 24) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 25) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 26) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 27) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 28) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 29) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 30) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 31) Daniel Spoerri: : <https://www.danielspoerri.org/giardino/artist-daniel-spoerri/>
- 32) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 33) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 34) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 35) Tom Kotík: <http://www.meetfactory.cz/cs/program/detail/tomas-kotik-revize>
- 36) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 37) Ze soukromého archivu, autor Michaela Bartošová.
- 38) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 39) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 40) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 41) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 42) Instagram Recykliteratura: <https://www.instagram.com/p/B86r5CuF6C0/>

- 43) Instagram Recykliteratura: <https://www.instagram.com/p/CAfPrhDjXHi/>
- 44) Instagram Recykliteratura: <https://www.instagram.com/p/CMkcirfLjPt/>
- 45) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 46) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 47) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 48) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 49) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 50) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 51) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 52) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 53) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 54) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 55) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 56) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 57) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 58) Jiří Petrbok: <https://www.artlist.cz/dila/prochazka-po-nabrezi-4591/>
- 59) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 60) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 61) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 62) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 63) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 64) Masterchef (Print Screen): https://tv.idnes.cz/lifestyle/vareni-rajske-s-detmi-podle-masterchefa-tv-nova-televize-cesko-realityshow.V200915_190315_idnestv_jaha
- 65) Instagram Made_by_kristina: <https://www.instagram.com/p/CJosjxnDBbl/>
- 66) Instagram Chefkamu: <https://www.instagram.com/p/CSLKkXgsmYJ/>
- 67) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 68) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 69) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.
- 70) Ze soukromého archivu, fotografie studenta.